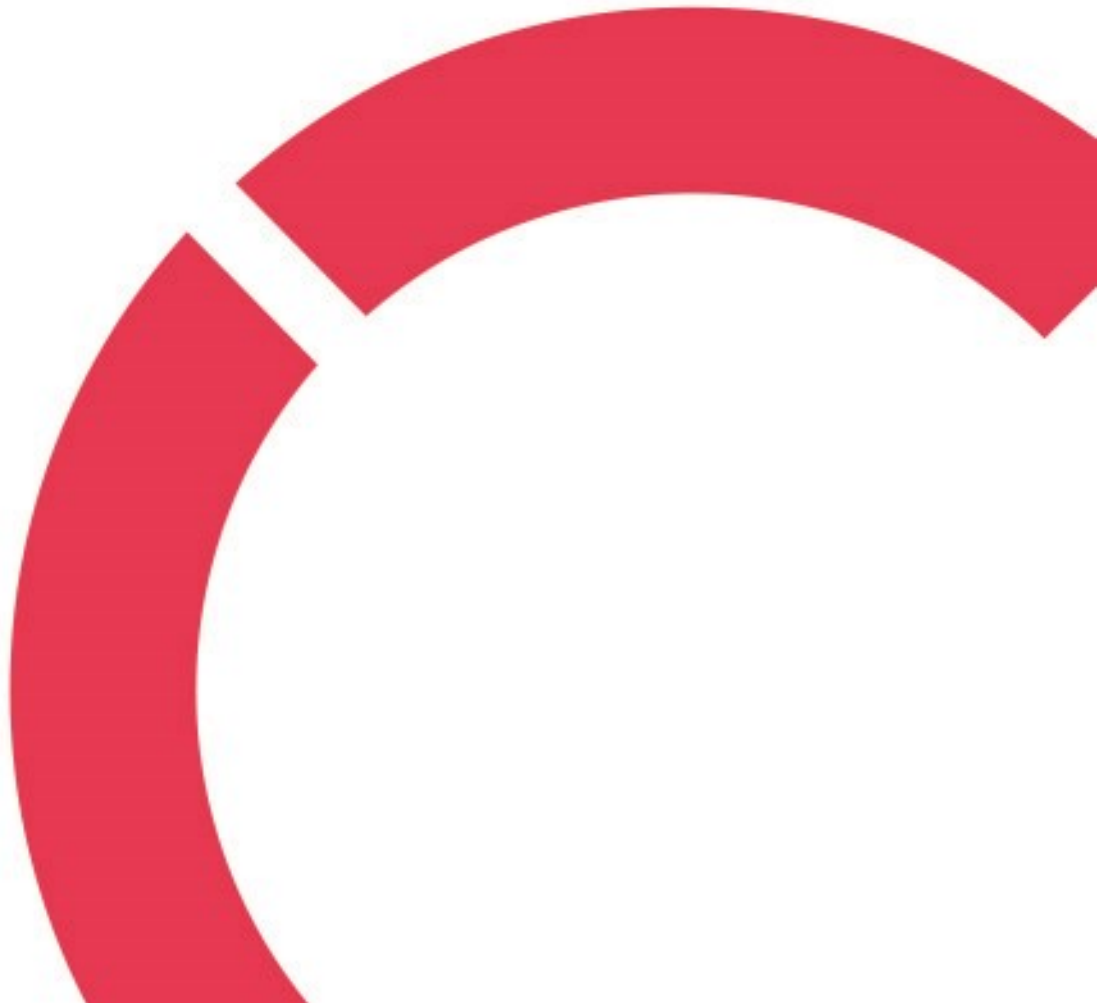

Sofia Kujala

**NUORTEN AIKUISTEN TALOUSTAIDOT JA TALOUDENHALLIN-
NAN HAASTEET**

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutus
Huhtikuu 2024**

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Huhtikuu 2024	Tekijä/tekijät Sofia Kujala
Koulutus Liiketalous		☒ AMK ☐ YAMK
Työn nimi NUORTEN AIKUISTEN TALOUSTAIDOT JA TALOUDENHALLINNAN HAASTEET		
Työn ohjaaja Johanna Österberg-Högstedt		Sivumäärä 49+2
Työelämäohjaaja Katja Jankens		
<p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin Centria-ammattikorkeakoulun nuorten aikuisten 20–35-vuotiaiden taloustaitoja ja taloudenhallinnan haasteita. Tavoitteena oli selvittää, millaiset taloustaidot he kokevat omaavansa tällä hetkellä, ovatko he olleet tyytyväisiä talouskasvatukseen, miten persoona vaikuttaa rahakäyttäytymiseen, millaisia taloudenhallinnan haasteita heillä on ja miten he suhtautuvat taloudellisen tulevaisuuden suhteen. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Centria Allegro 2021–2024 -projekti.</p> <p>Tietoperustaosuus koostui talousosaamisesta, rahan muuttuneesta merkityksestä, talouskasvatuksesta, rahan hallinnasta ja rahapersoonallisuudesta. Lisäksi teoriassa käsiteltiin tänä päivänä vallitsevia taloudenhallinnan haasteista, yli varojen elämisestä sekä sosiaalisen median vaikutuksesta rahan käyttöön. Ennalta ehkäisevinä toimenpiteinä toimivat budjetointi, avoin rahapuhe ja positiivinen luottotietorekisteri.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena. Tiedonkeruumenetelmänä toimi kyselylomake ja kyselyyn vastasi 254 opiskelijaa.</p> <p>Tutkimuksen tulosten perusteella vastanneet kokivat taloustaitonsa pääosin hyväksi. Taloudenhallinnan haasteet liittyivät puutteelliseen talouskasvatukseen, kädestä suuhun elämiseen sekä yli varojen elämiseen. Impulsiivisten ja harkitsevaisten persoonien välillä nähtiin eroavaisuuksia rahan käytön suhteen.</p>		
Asiasanat Luottoyhteiskunta, rahapuhe, talouskasvatus, talousosaaminen, ylivelkaantuminen		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date April 2024	Author Sofia Kujala
Degree programme Bachelor of Business Administration		
Name of thesis FINANCIAL SKILLS AND FINANCIAL MANAGEMENT CHALLENGES OF YOUNG ADULTS		
Centria supervisor Johanna Österberg-Högstedt	Pages 49+2	
Instructor representing commissioning institution or company Katja Jankens		
<p>In this thesis, the financial skills and financial management challenges of young adults aged 20–35 at Centria University of Applied Sciences were investigated. The goal was to find out what kind of financial skills they feel they have at the moment, whether they were satisfied with financial education, how personality affects money behavior, what kind of financial management challenges they have and how they feel about the financial future. The thesis was commissioned by the Centria Allegro 2021–2024 project.</p> <p>The theoretical framework consisted of financial knowledge, the changed meaning of money, financial education, money management and money personality. In addition, the theory discusses today's financial management challenges, living beyond means and the influence of social media on the use of money. Budgeting, open money talk and a positive credit information register serve as preventive measures.</p> <p>The research was carried out as a quantitative study. The data collection method was a questionnaire, and 254 students replied to the survey.</p> <p>Based on the results of the survey, the respondents felt that their financial skills were mostly good. The challenges of financial management were related to insufficient financial education, spending money in such a way that all the money is spent during the month and nothing can be saved or even living beyond one's means. Differences in the use of money were seen between impulsive and thoughtful individuals.</p>		
<p>Key words Credit society, financial education, financial literacy, money talk, over-indebtedness,</p>		

KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

Alustatalous

Liiketoimintamalli, jossa internetin välityksellä toimivassa virtuaalisessa paikassa yritykset ja yksityishenkilöt voivat myydä tuotteita ja palveluita.

Globalisaatio

Asioiden ja ihmisten maailmanlaajuinen keskinäinen riippuvuus, joka laajentaa ja syventää markkinasuhteita maailmanlaajuisesti.

OECD

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö

Parasosiaalinen suhde

Vuorovaikutus tai vuorovaikutussuhde median kautta tuntemaan henkilöön tai fiktiiviseen hahmoon, joka on perinteisesti yksisuuntainen suhde, mutta katsoja kokee sen kaksisuuntaisena.

PISA

PISA (Programme for International Students Assessment) on OECD:n jäsenmaiden yhteinen tutkimusohjelma, joka tuottaa tietoa koulutuksen tilasta ja tuloksista sekä koulun ulkopuolella tapahtuvasta oppimisesta kansainvälisessä vertailukehyksessä.

Robotisaatio

Prosessien automatisointi robottiteknologian avulla.

Sosioekonominen tausta

Perustuu sosioekonomiseen asemaan, joka muodostuu tiedoista, jotka koskevat henkilön pääasiallista toimintaa, ammattia, ammattiasemaa sekä toimialaa.

Y-sukupolvi

Noin vuosina 1980–1997 syntyneet. Tämä sukupolvi on suurin työmarkkinoilla oleva sukupolvi.

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 NUORTEN AIKUISTEN TALOUSTAIDOT	3
2.1 Rahan muuttunut merkitys	5
2.2 Talouskasvatus	6
2.2.1 Vanhempien vastuu	7
2.2.2 Peruskoulun vastuu	8
2.3 Rahan hallinta	9
2.4 Persoona vaikuttavana tekijänä	10
2.5 Rahapersoonallisuustyypit	11
3 TALOUDENHALLINNAN HAASTEET	14
3.1 Yli varojen eläminen	15
3.2 Sosiaalinen media paineen luojana	17
3.3 Ennalta ehkäisevä toiminta	19
3.3.1 Budjetointi	21
3.3.2 Avoin rahapuhe	21
3.3.3 Positiivinen luottotietorekisteri	22
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
4.1 Tutkimusmenetelmä	24
4.2 Aineiston hankinta	24
4.3 Aineiston analysointi	25
5 TUTKIMUSTULOKSET	27
5.1 Taustatiedot	27
5.2 Persoona	30
5.3 Taloudellinen tilanne	31
5.4 Rahakäyttäytyminen	33
5.5 Tulevaisuuden näkymät	36
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	39
6.1. Pohdinta	42
7 YHTEENVETO	44
LÄHTEET	45
LIITTEET	
LIITE 1. Kyselyn saatekirje	
LIITE 2. Kyselytutkimuksen kysymyspohja	
KUVIOT	
KUVIO 1. Osaamisen osatekijät	3
KUVIO 2. Ylivelkaantumisen ehkäisyyn ja hoitoon liittyviä toimijoita ja palveluita	20

KUVIO 3. Taloustaidot.....	27
KUVIO 4. Talouskasvatus	28
KUVIO 5. Vanhempien antama talouskasvatus vs. taloustaidot	29
KUVIO 6. Budjetti.....	30
KUVIO 7. Rahan kuluttaminen	30
KUVIO 8. Säästäminen.....	31
KUVIO 9. Harkitsevaisten ja impulsiivisten taloustaidot.....	31
KUVIO 10. Taloudellinen tilanne.....	32
KUVIO 11. Talouden hallinta.....	32
KUVIO 12. Huoli taloudellisesta tilanteesta.....	33
KUVIO 13. Kädestä suuhun eläminen.....	33
KUVIO 14. Yli varojen eläminen	34
KUVIO 15. Lainaraha.....	34
KUVIO 16. Sosiaalinen media.....	35
KUVIO 17. Kokemus sosiaalisen median kulutuspaineesta.....	35
KUVIO 18. Impulsiivinen osto sosiaalisen median vaikutuksesta	36
KUVIO 19. Tarpeet tietoon ja koulutukseen liittyen.....	37

1 JOHDANTO

Taloulosaaminen on kansalaistaito, jonka avulla kansalaiset voivat tehdä päätöksiä oman taloutensa eri alueilla ja osallistua taloudelliseen toimintaan (Kalmi, Vaahtoniemi, Raijas, Ranta, Ruuskanen & Buturak 2023, 284). Kansalaisten parempi taloulosaaminen tuottaa hyvinvointia paitsi ihmiselle itselleen, myös koko kansantalouteen (Suomen Pankki 2021). Taloudesta on helppoa kiinnostua, kun talouden perustaidot on saanut jo lapsesta lähtien (Nyt 2023). Oppiminen ei kuitenkaan rajoitu pelkästään lapsuuteen ja nuoruuteen vaan jatkuu koko elämän ajan, sillä eri elämänvaiheissa korostuvat erilaiset tarpeet. Paremman taloulosaamisen on todettu liittyvän varallisuuden kerryttämiseen ja velanhallintaan. (Hallipelto 2021.) Lisäksi asenteet vaikuttavat merkittävästi talouskäyttäytymiseen ja se liitetään vahvasti taloulosaamiseen (OECD 2017, 94–95).

Nuorten aikuisten taloustaidot ovat keskenään vaihtelevia ja muuttuvaisia. Osalla heistä on hyvät taloustaidot kotoa käsin, kun toiset joutuvat opetella taidot vasta aikuisuuden kynnyksellä. Mikäli rahakasvatus on ollut lapsuudessa puutteellista, voivat taloudenhallinnan haasteet olla nuorena aikuisena suuria. Onko kuitenkaan kasvatuksella merkitystä vai määrääkö persoona rahankäytön tahdin?

Taloudenhallinta on nykypäivänä haasteellisempaa ja taloustaitoja tarvitaan entistä enemmän. Digitalisaation myötä houkutusia tulee vastaan jatkuvasti, ja ostaminen on tehty helpoksi kaikkialla maailmassa. Ylikuluttamista ja laskujen maksun viivästymistä ei enää pidetä pahana asiana, vaan siitä on alkanut tulla tavallista. Voisiko nuorten aikuisten kohdalla saada aikaan herätysliikkeen taloudenhallinnan suhteen? Kuitenkin jokaisella nuorella aikuisella voisi olla hyvät taloustaidot, ja osaaminen lisäisi merkittävästi hyvinvointia elämään.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan nuorten aikuisten (20–35-vuotiaiden) taloustaitoja sekä taloudenhallintaan liittyviä haasteita. Opinnäytetyön toimeksiantajana on projekti nimeltä Centria Allegro 2021–2024. Projektin tarkoituksena on kehittää Centrian hanketoimintaa, verkostoja, elinkeinoelämäyhteistyötä ja alueellista läsnäoloa Pietarsaaren seudulla. Tämän opinnäytetyön avulla toimeksiantaja saa tarkempaa kuvaa Centrian ja alueen opiskelijoista, jotka ovat myös alueen tulevaa potentiaalista työvoimaa, ja näin voidaan kartoittaa tulevia kehitys- ja hanketarpeita alueelle.

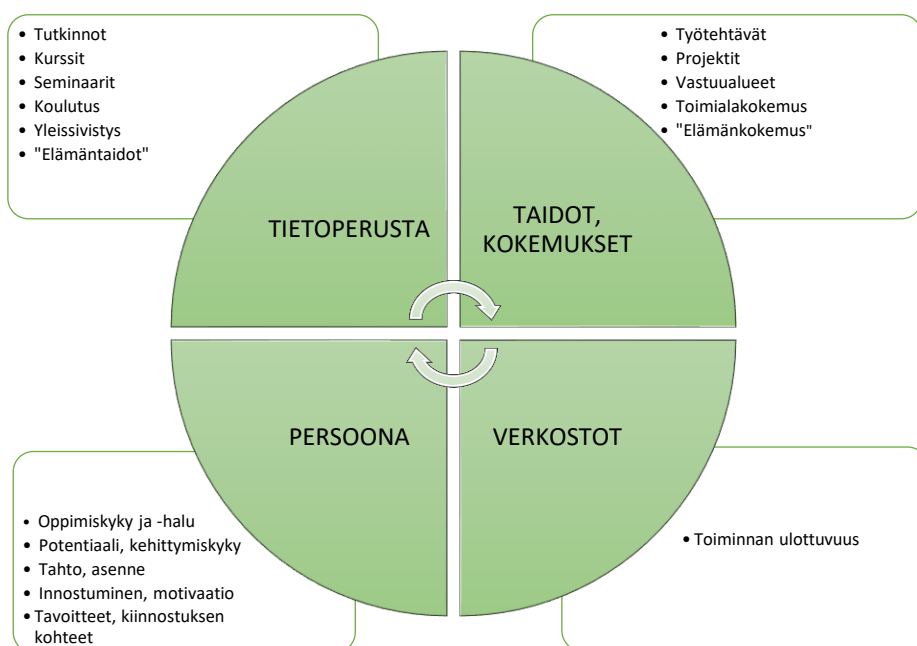
Opinnäytetyön tavoitteena on saada käsitys nuorten aikuisten tämänhetkisistä taloustaidoista ja ongelmista liittyen taloudenhallintaan. Teoriaosuudessa tarkastellaan taloudenhallintaa käsitteenä, rahan muuttunutta merkitystä, talouskasvatusta, rahan hallintaa ja persoonan vaikutusta rahankäyttöön. Lisäksi tarkastellaan taloudenhallinnan haasteita, yli varojen elämistä ja sosiaalisen median vaikutusta omaan taloudenhallintaan. Ennalta ehkäiseviä toimintoja tarkastellaan budjetoinnin, rahapuheen ja positiivisen luottotietorekisterin kautta. Teoreettinen viitekehys kostuu tutkimuksen aihepiiriä koskevaan teoriakirjallisuuteen, aiempiin tutkimuksiin ja muihin monipuolisiin sekä mahdollisimman ajankohtaisiin lähteisiin.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Tutkimusosio koostuu kyselyosiosta, jonka avulla selvitetään, kokevatko nuoret aikuiset saaneensa riittävän talouskasvatuksen, onko persoonalla vaikutusta taloudenhallintaan, missä määrin tapahtuu yli varojen elämistä ja luoko sosiaalinen media taloudellisia paineita. Tärkeää on ymmärtää, vaikuttavatko kasvatus ja persoona taloudenhallinnan haasteisiin, jotta ongelmiin voidaan pureutua. Kyselyn tulokset analysoidaan ja niiden perusteella tehdään johtopäätökset.

2 NUORTEN AIKUISTEN TALOUSTAIIDOT

Taloulosaaminen voidaan määritellä monin tavoin. Siitä puhuttaessa voidaan käyttää monenlaisia, hie- man toisistaan poikkeavia käsitteitä kuten taloustaidot tai taloudellinen lukutaito. Taloulosaaminen on talouden ja rahoituksen peruskäsitteiden tuntemista sekä kykyä käyttää tietoa ja taitoja taloudellisten resurssien hallintaan. Taloulosaamista voidaan kuvailla pääomaksi, jonka henkilö on kerännyt elämäs- sään ja joka kehittää hänen taitoaan hallita taloudellisia resurssejaan. (Hallipelto 2021.) Henkilöt, joilla on vahva ymmärrys talouden käsitteistä ja taloudenhallinnasta, ovat valmiimpia ottamaan vastaan not- kahdukset. Vahva talouden lukutaito on kuin eräänlainen kompassi, joka ohjaa kohti turvallisempaa ja kestävämpää taloudellista tulevaisuutta. (Intrum 2023.) Taloulosaamisen määritelmät olettavat yksilön toimivan rationaalisesti. Yksilöllä on vastuu etsiä, ymmärtää ja arvioida taloudellista tietoa päätöksen- teon tueksi sen hetkisessä elämäntilanteessa ja taloudellisissa olosuhteissa (Kalmi ym. 2023, 285.)

Taloudellisen osaamisen voidaan katsoa koostuvan tiedosta, taidoista ja kokemuksesta, persoonasta sekä verkostoista. Tietoperusta kertyy koulutuksessa opituista asioista. Taidot taas kertyvät siitä, mitä henkilö on työtehtävissään oppinut. Näiden lisäksi yleisesti elämässä opitut elämäntaidot ja elämäkokemusta luovat tietoperustaa ja taloustaitoja. Verkostot tuottavat ihmiselle asiantuntemusta ja erityistietoa. Myös henkilön persoona vaikuttaa merkittävästi taloulosaamiseen ja sen kehittämiseen. (Hallipelto 2021.)

KUVIO 1. Osaamisen osatekijät (mukaillen Hallipelto 2021, luku 4)

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) määrittää talouden lukutaidon tarkoittavan taloustietoisuuden, taitojen, asenteiden ja käyttäytymisen yhdistelmää. Ominaisuuksia tarvitaan järkevien taloudellisten päätösten tekemiseen ja niiden avulla saavutetaan henkilökohtainen taloudellinen hyvinvointi. (OECD 2020.) Taloudellisesti lukutaitoisella henkilöllä on luottamus ja kyky käyttää tarvittavaa tietoa ja tehdä henkilökohtaisia taloudellisia päätöksiä. Tietoon perustuvat päätökset voi tehdä tällöin luottavaisin mielin ja ennakoida päivittäisten valintojensa taloudelliset vaikutukset. (Hallipelto 2021.)

Taloudellinen osaaminen ei ole pelkästään taloudellista tietoa ja taitoa vaan myös tunne kyvystä hallita omaa taloutta. Merkittävää on yksilön oma kokemus oman talouden hoidosta huolimatta tulojen suuruudesta. (Hallipelto 2021.) Taloudellisen lukutaidon ja henkisen hyvinvoinnin välinen riippuvuussuhde kertoo siitä, että talouskasvatus on investointi niin taloudelliseen hyvinvointiin kuin yleiseen elämänlaatuun ja optimismiin tulevista. (Intrum 2023.)

Aikuisuuden kynnyksellä nuori rakentaa oman polun ja tätä ohjaa kulttuurinen malli. Kyseiseen malliin kuuluvat opintojen suorittaminen, työelämään siirtyminen ja perheen perustaminen. Nämä siirtymävaiheet eivät kuitenkaan ole lineaarisia, ja nuoruuden muutosvaiheet ovat pitkittyneet ja monimutkaistuneet. Haavoittuvissa elämäntilanteissa oleville nuorille tuen saaminen ja tuen oikea-aikaisuus ovat keskeisiä asioita muutosvaiheen onnistumisen kannalta. Nuoria kuitenkin tuetaan pääasiassa kouluttautumisen ja työllistymisen edistämiseen eikä arjen taitojen oppimiseen, kuten raha-asoiden hoitamiseen ole kiinnitetty yhtä paljon huomiota. Kun mitataan nuoruuden siirtymävaiheiden onnistumista, on silloinkin usein esillä vain kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyvät teemat. (Sekki & Autio 2020, 9–11.)

Omaan talouteen liittyviä ongelmia tulisi pyrkiä ehkäisemään jo ennen niiden syntymistä ja kumuloitumista. Ennalta ehkäisevänä toimenpiteenä oikeastaan ainoa tapa on hankkia riittävä perusosaaminen taloudesta, jotta ihminen voi hallita omaa talouttaan. Hyvä talouslukutaito kuuluu kaikille ja koskettaa aivan jokaista kansalaista. Talousosaaminen on välttämätön kansalaistaito, jonka on oltava riittävällä tasolla läpi koko yhteiskunnan, ja se käsittää terveen kriittisen ajattelutavan elämänasenteena. (Suomen Pankki 2019.)

2.1 Rahan muuttunut merkitys

Rahan arvostus on liittynyt suomalaisessa kulttuurissa talonpoikaisen talouseetoksen mukaiseen rahanansaintaan, joka painottaa askeettista ahkeruutta, kovaa raadantaa ja tuhlaamisen välttämistä. Luottoyhteiskuntaa kutsutaan puolestaan jälkimoderniksi yhteiskunnaksi. Tämä tarkoittaa, että velanottoa ei enää paheksuta, vaan ainoastaan ylivelkaantumista ja maksuvaikeuksiin joutumista. (Nätkin & Sahlgren 2023, 10.) Suomalaisen yhteiskuntapolitiikan ajatuksena on ollut jo pitkään, että hyvinvointi syntyy työstä (VNK 2023, 60; VNK 2011). Aikamme suuria ristiriitoja on se, että pyrkimällä lisäämään hyvinvointiaan ihminen on heikentänyt sen perustaa. Suomalainen hyvinvointivaltio on ajautunut tilanteeseen, jossa on saavutettu korkea hyvinvointi pitkällä eliniällä, korkealla koulutustasolla ja työllisyysasteella, mutta nuorten hyvinvointi on sivuutettu syrjäyttämällä heidän näkemyksensä omasta hyvinvoinnistaan. (Helne & Hirvilampi 2021, 14, 39, 42.)

Nykymuotoisen digitalisaation katsotaan alkaneen 1980-luvulla kotitietokoneiden yleistyessä. Kymmenen vuotta myöhemmin 1990-luvulla yleistyi World Wide Web, tuttavallisemmin www. Vauhti on kiihtynyt entisestään. (Kaakinen.) Digitalisaatio on mullistanut myös talousmaailman. Rahoituspalvelut, kuluttaminen ja maksaminen ovat digitalisaation myötä tulleet helposti saavutettaviksi. Ostaminen ja maksaminen on nykyisin mahdollista missä ja milloin tahansa. (Hallipelto 2021.) Tänä päivänä maksamiseen ei tarvitse edes pankkikorttia, vaan päivittäiset ostokset voi maksaa puhelimella tai älykellolla. Samalla kun maksaminen on helpottunut, on oman talouden hallinta muuttunut vaikeammaksi. Suoraveloituspalvelut ja erilaiset mobiilisovellukset helpottavat laskujen maksamista merkittävästi, mutta myös sumen-tavat käsitystä kokonaistalouden hallinnasta. (Vuollet 2023.) Muutokset tuovat mukanaan mahdollisuuksien lisäksi myös riskejä, sillä ongelmana on, että kuluttamisen tunne häviää. (Wilska 2020, 8.)

Viime vuosina käteisrahan merkitys on laskenut nopeasti. Samalla on muuttunut kulutuksen ja talouden perusasioiden oppiminen. Ennen käteisen rahan merkitys oli keskeinen rahan arvoa ja säästämistä opeteltaessa esimerkiksi konkreettisesti rahan kertyminen näkyi säästöpossuissa ja pankkikirjoissa. Konkreettinen säästäminen tuotti lapsille mielihyvää. Nykyään käteisrahan käyttäminen on vähentynyt ja enää harvat pankitkaan huolivat käteisrahaa. COVID-19-pandemia on vauhdittanut entisestään erityisesti mobiilimaksamista. (Wilska 2020, 8.)

Maksutapojen muutosten vaikutusta taloustaitojen oppimiseen on tutkittu melko vähän. Tiedetään kuitenkin, että käteismaksaminen aktivoi aivoissa eri alueita kuin kortti- ja mobiilimaksaminen. Aivot reagoivat käteismaksuun samalla tavalla kuin fyysiseen kipuun, mitä taas ei tapahdu kortilla tai mobiililla

maksaessa. Näin ollen rahaa on helpompi kuluttaa, mitä immateriaalisempaa eli aineettomampaa maksaminen on. Mobiilimaksamisessa on kuitenkin etunsaakin. Parhaimmillaan sovellukset auttavat kuluttajia hallitsemaan rahankäyttöään. Tämä tapahtuu silloin kun ostoksen jälkeen älylaitteen näytölle ilmestyvät tiedot ostosta sekä viimeaikaisesta rahankäytöstä kyseiseen tuoteryhmään. Ongelmallista on, jos käytettyä rahaa ei näy missään. (Wilska 2020, 8.)

Nuorten suurinta velkataakkaa ei muodosta enää asuntolaina. Sen sijaan taakkana ovat kulutusluotot, osamaksusopimukset ja pikalainat, usein vielä moniin eri paikkoihin. Kokonaiskuva velkaantumisesta hämärtyy, kun kulutusluottojen tarjonta monipuolistuu. Puutteellisesta oman talouden hallinnasta johtuvien ongelmien kustannukset ovat yhteiskunnalle huomattavan korkeat. (Suomen Pankki 2019.)

Kyky hallita taloutta on tullut yhä tärkeämmäksi. Kuluttajien taloudellisen toimintaympäristön muuttuessa tarvitaan yhä enemmän arkipäivän rahankäyttötaitoja, näkemystä omasta taloudellisesta toiminnasta ja vastuun ottamista valintojen seurauksista. (Nätkin & Sahlgren 2023, 6.) Pirstaleisuus tekee kuitenkin kokonaiskuvan hahmottamisesta vaikeaa (Vuollet 2023).

2.2 Talouskasvatus

Lapsista suurin osa omaksuu rahankäyttötapaansa vanhemmiltaan (Mason & Gordon 2011, 9). Rahankäyttötapojen omaksuminen tulee luonnostaan, sillä lapset tarkkailevat vanhempiaan, kun he ovat jatkuvasti tekemisissä toistensa kanssa. Suurin osa siitä, mitä lapset oppivat rahasta, kulutuksesta ja velasta, tulee näistä havainnoista ja vuorovaikutuksesta. (Hallipelto 2021.) Tämän vuoksi vanhempien on kiinnitettävä huomiota siihen, miten he rahaa käyttävät ja mitä siitä opettavat. Lapsuudessa rakennetaan taloudelliset perustukset ja nämä lapsuudessa sekä nuoruudessa opitut tavat pysyvät vahvasti aikuisuuteen asti. (Havia, Lappalainen & Rinta-Loppi 2014, 244.)

Vanhempien ja perheiden lisäksi myös koulujärjestelmällä on tärkeä rooli lasten ja nuorten talousosaamisen opettamisessa (Hallipelto 2021). Koulutus on yhteydessä korkeampaan talousosaamiseen (Kalmi ym. 2023, 303). PISA 2022 -tutkimus kuitenkin paljastaa, että suomalaisnuorten osaaminen on heikentynyt etenkin matematiikassa. Matematiikan osaaminen on ollut laskusuuntainen PISA 2006 -tutkimuksesta lähtien, jolloin oli suomalaisten matematiikan osaamisen huippuvuosi. Tämä nähdään esimerkiksi siinä, että 2000-luvun alkupuolella Suomessa oli heikkoja matematiikan osaajia 7 prosenttia, kun PISA 2022 -tutkimuksessa vastaavia oppilaita oli joka neljäs eli noin 25 prosenttia. PISA 2022 -tutkimuksessa

Suomi kuului silti 11 maan joukkoon, joiden osaaminen oli OECD-maiden keskiarvon yläpuolella. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.)

Koulun ja vanhempien talouskasvatuksen lisäksi lapsille ja nuorille syntyy taloudellista osaamista myös muualla. Säästämiskasvatuksessa erityisesti pankit ovat keskeisiä toimijoita. Pankkien talouskasvatus on ollut konkreettista rahan säästämistä, sillä he antavat lapsille esimerkiksi ilmaisen säästölipiaan. Nuorille taas pankkitilin avaaminen ja omistaminen ovat yksi konkreettisin taloudellisen toiminnan rakenne. (Kortesalmi & Autio 2019, 591–597.)

Lisäksi erilaiset yritykset ja järjestöt ovat mukana talousosaamisen edistämässä (Hallipelto 2021). Ulkopuoliset tahot ovat tarjonneet monin eri tavoin tukea talousasioiden opetukseen. Ulkopuoliset toimijat suuntaavat toimintaansa eniten yläkouluihin sekä opettajiin, sillä näiden avulla toimijat pystyvät tavoittamaan helposti halutut ikäryhmät. Myös opettajien talousosaamisen edistäminen nähdään tärkeänä, sillä heidän osaamisensa on yhteydessä lasten ja nuorten osaamisen kasvattamiseen. Ulkopuolisia toimijoita talousosaamisen edistäjinä on kaikilla sektoreilla. (Raijas 2020.)

2.2.1 Vanhempien vastuu

Syntymästä nuoruuteen ihmiset ovat lähinnä kuluttajia. Vain harvat lapset ja nuoret kerryttävät säästöjä, koska tulojakaan ei yleensä ole. Jotkut vanhemmat voivat säästää lapselleen, ja tämä aiheuttaa selkeän etulyöntiaseman lapselle ja nuorelle, sillä aikaisin aloitettu säästäminen ja sijoittaminen tuottavat suurimmat hyödyt myöhemmin. Tällöin mahdollisuutena on kasvattaa pesämuna todella tuntuviin summiin. (Havia ym. 2014, 244.)

Tilanteesta huolimatta paras oppi, jonka lapselle ja nuorelle voi opettaa, on rahan ja taloudenpidon vaikutus omaan elämään. Lapsi oppii konkretian avulla hyvin nopeasti. Talouden ja rahan toimintaa voi opettaa muun muassa leikin ja pelin kautta. (Havia ym. 2014, 244). Leikin ja pelin lomassa rahasta puhuminen tapahtuu luonnollisesti. Samalla leikkiraha ja kauppaleikit avaavat lapselle rahanarvoa. (Taikuusäätiö.) Vaihtoehtona voi olla myös pienen rahallisen korvauksen antaminen lapsen tekemistä kotiöistä (Hultkrantz & Masalin 2007, 306).

Lapsi voi opetella rahankäyttöä myös viikko- tai kuukausirahan avulla. Mikäli vanhemmilla ei ole varaa maksaa viikko- tai kuukausirahaa, on lapselle hyvä kertoa asiasta. Itseasiassa rahankäytöstä keskusteleminen on tärkeämpää kuin viikko- tai kuukausirahan maksaminen eli lapsen kanssa voi keskustella, mitä viikkorahalla voi mahdollisesti ostaa. Samalla lapsen on hyvä oppia, ettei kaikkea voi ostaa heti. (Takuusäätiö.) Mikäli lapsi saa konkreettisesti rahaa tekemästään työstä tai esimerkiksi viikkorahana, on samalla hyvä opettaa säästämistä esimerkiksi säästöpossun avulla. Kun lapsi kasvaa, lapsen kanssa voi yhdessä miettiä säästämisen kohdetta. On hyvä antaa lapsen itse päättää, mihin hän rahojaan käyttää, sillä lapsen ostama tavara saa aivan eri merkityksen, kun lapsi maksaa sen itse säästämistään rahoista. (Havia ym. 2014, 244.) Lasta kannattaa myös rohkaista säästämään osa viikkorahoista kalliimpaa hankintaa varten (Hultkrantz & Masalin 2007, 306).

Tärkeää on, että rahasta puhutaan ja sitä käytetään yhdessä. Mikäli lapsuudenkodissa raha on ollut tabu, on se yleensä sitä myös aikuisuudessa. Tällöin ei ole ihme, ettei aikuisuuden kynnyksellä oleva nuori osaa hoitaa talouttaan. (Havia ym. 2014, 244.) Raha on neutraali asia, sillä jokaisen rahatilanne voi muuttua nopeasti. Mikäli vanhemmilla on omia rahahuolia, ei niitä kannata kaataa lapsen harteille. Rahatilanteesta voi kuitenkin kertoa lapselle avoimesti. (Takuusäätiö.) Vanhemmat voivat omalta osaltaan vaikuttaa lapsen kokemukseen rahasta toimimalla hyvänä esimerkkinä. (Hultkrantz & Masalin 2007, 307.)

2.2.2 Peruskoulun vastuu

Kouluopetuksessa talouskasvatuksen juuret voidaan paikallistaa säästäväisyyskasvatuksen historiaan. Niukkuuden yhteiskunnassa säästäväisyys oli kulutusta leimaava eetos. Yhteiskunnan vaurastuessa 1960-luvulla talouskasvatuksen tavoitteena oli opettaa itsehillintää, itsenäistä ajattelutapaa ja harkintaa. Nuorista kasvatettiin ahkeria, säästäväisiä ja järkeviä taloudenhoitajia, jotka toiminnallaan edistivät kansantalouden kehitystä. (Kortesalmi & Autio 2019, 591.)

Peruskoulussa taloustaitojen opettaminen vakiintui opetussuunnitelmiin 1970-luvulla. Tavoitteena oli opettaa lapsista osaavia, harkitsevia ja tietoisia kuluttajia. (Kortesalmi & Autio 2019, 591.) Tänä päivänä peruskoulussa talousasioita opetetaan erityisesti yhteiskuntaopissa, kotitaloudessa ja matematiikassa (Raijas 2020). Tällä hetkellä yhteiskuntaoppia opetetaan neljännessä luokasta alkaen ja kotitalouden ope-

tusta seitsemännestä luokasta alkaen. Lisäksi kuluttaja- ja taloustaitojen opetus on kirjattu opetussuunnitelmaan laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuteen L3, joka kantaa nimeä Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot. (Hyvönen 2019.)

Taloukasvatuksen tavoitteena on opettaa lapset ja nuoret vastuulliseen päätöksentekoon ja ajankohtaisen tiedon hankintaan sekä harjoittaa tunnistamaan kotitalouksien rahankäyttöön liittyviä tilanteita ja ongelmia. Oppilaita kannustetaan myös pohtimaan median vaikutusta omiin kulutusvalintoihin. Eri oppiaineissa painotetaan hieman eri asioita. Kotitalouden opetussuunnitelmassa painotetaan kuluttajien oikeusosaamista ja rahatalouden hallintaa. Matematiikassa pyritään saavuttamaan sujuva päässä-laskutaito, prosenttilaskut ja soveltamaan matematiikkaa ympäröivässä yhteiskunnassa. Yhteiskuntaopissa tavoitteena on opettaa muun muassa oman talouden hoitoa, vastuullista ja kestävästä kulutusta esimerkiksi työn kautta. (Kortessalmi & Autio 2019, 592.) Oppiaineissa tarkastellaan taloutta niin paikallisesta, kansallisesta kuin globaalista näkökulmasta. Lisäksi oppilaat pääsevät tutustumaan ala- ja yläkoulussa yrityksiin, työpaikkoihin ja palveluihin erityisesti yhteiskuntaopin tunneilla. (Opetushallitus.)

Opetuksen vastuu on usealla eri oppiaineella ja tämä vastaa hyvin talouden monialaiseen luonteeseen. Tämä jakautuminen aiheuttaa kuitenkin haasteita. Talousasioiden jakautuminen useaan oppiaineeseen aiheuttaa sen, että opetuksesta voi jäädä puuttamaan kokonaan tärkeitä talouden sisältöjä. (Kortessalmi & Autio 2019, 596.) Taloukasvatusta haastaa myös taloudellisten ja kulttuuristen resurssien erilaisuus, jonka vuoksi koulujen talousopetus on saamassa yhä enemmän painoarvoa. Kouluilla on suuri merkitys tasavertaisuuden ja yhdenmukaisuuden mahdollistajana taloukasvatuksessa. (Kortessalmi & Autio 2019, 597.)

2.3 Rahan hallinta

Lapsuuden ja nuoruuden kuluttaminen pitää otteessaan vielä nuorena aikuisenakin. Nuoruus on vireä elämänvaihe, jolloin katsotaan eteenpäin, kokeillaan asioita ja luodaan uutta (Helne & Hirvilammi 2021, 14). Suomessa nuoret muuttavat kotoa omillensa nuorempina kuin useissa muissa maissa. Omilleen muuttavan nuoren tulee osata hoitaa raha-asiansa verkossa, kuluttaa vastuullisesti, varautua pahan päivän varalle säästämällä ja sijoittamalla sekä pohdittava tulevaa työuraa. (Airaksinen 2022.) Taloustaidot rakentavat nuorelle itsevarmuutta ja hyvinvointia. Talouden vaihtelut näyttävät tavallisena kehityksenä, kun talous on kunnossa. (Nyt 2023.)

Opiskelijana nuori aikuinen on tottunut tulemaan toimeen vähällä. Kun nuori aikuinen pääsee työelämään kiinni, nousee tulotaso selvästi. Monelle tämä tarkoittaa kulutusasteen nousua ja samalla kulutuksen houkutukset kasvavat suureksi. Samaan aikaan monet tekevät isoja hankintoja esimerkiksi ostamalla auton tai asunnon. Joidenkin kohdalla ajankohtaista on perheen perustaminen aiheuttaen samalla kulutusasteen nousua. Useammalle säästäminen on kuluttamista vaikeampaa, ja tässä elämänvaiheessa se on sitä erityisesti. Tulojen noustessa olisi kuitenkin hyvä pyrkiä säästämään edes pieni osa. (Havia ym. 2014, 246.).

Pienituloisista ihmisistä moni saattaa ajatella, ettei heillä ole varaa säästää tai sijoittaa. Joskus voi todellakin olla niin, että jollakulla ei ole varaa säästää senttiäkään. Usein vaihtoehtoja kuitenkin löytyy pienen mietinnän jälkeen. (Hultkrantz & Masalin 2007, 50.) Säästämisen voi aloittaa pienelläkin summalla. On aina parempi säästää edes pieni summa, kuin ei mitään. Mikäli säästämisestä saa tehtyä itselleen tavan, hyödyttää se pitkällä aikavälillä valtavasti. (Havia ym. 2014, 246.) Tulevaisuutta varten kannattaa säästää, sillä koskaan ei tiedä, mitä huomina tuo tullessaan. Ennen kaikkea rahaa olisi hyvä säästää turvallisuuksista: eläkettä varten, terveyden ja hyvinvoinnin vuoksi, lasten tulevaisuuden turvaamiseksi sekä työttömyyden varalta (Hultkrantz & Masalin 2007, 25–27).

2.4 Persoona vaikuttavana tekijänä

Parempi taloudellinen käyttäytyminen liittyy taloudellisen osaamisen ja suhtautumisen lisäksi vahvasti myös psykologisiin tekijöihin, kuten määrätietoisuuteen, optimismiin ja impulsiivisuuteen. Osalle rahan kuluttaminen on luonnostaan helppoa ja toiset taas eivät tahtoisi millään käyttää rahaa. Joillekin raha voi aiheuttaa voimakkaita tunteita kuten kateutta, ylpeyttä, arvottomuuden kokemusta tai mitättömyyden tunnetta. (Hallipelto 2021.) Raha-asioiden hoitaminen on yksi elämän tärkeimmistä taidoista. On hyvä tuntea oma suhtautumisensa rahaan, sillä jokaisella ihmisellä on hieman erilainen asenne rahaan, joten talousasioita on helpompi hoitaa hyvin, kun tuntee oman taloudellisen asenteensa. (Mason & Gordon 2011, 5).

Taloudellisella asenteella on tärkeä rooli, jotta voi saada positiivisia taloudellisia tuloksia. Asenne, arvot tai uskomukset vaikuttavat taloudelliseen päätöksentekoon ja sitä myöten taloudellisiin tapoihin. Nämä vaikuttavat samalla taloustilanteen vakauteen ja tavoitteiden asettamiseen, jotka voivat näkyä suhtautu-

misena säästöihin, menoihin, laiminlyönteihin tai luottojen käyttöön. (Hallipelto 2021.) On tärkeää tutkia omia varhaisia muistoja rahankäytöstä ja millaisia tunteita niihin liittyy. Onnistumisen kokemukset ovat tärkeitä, jotta asenne voi hiljalleen muuttua. Onnistumisen tunnetta voi kokea esimerkiksi siitä, että maksaa laskun ajallaan. Positiivisia rahakokemuksia voi kokea myös pienemmillä tuloilla. Tärkeää on itse uskoa siihen, että omaa rahatilannetta voi parantaa. (Säästöpankki 2023.)

Liiallinen itseluottamus tai ahneus, ylireagointi, pelko, itsekkyyys ja tappion välttäminen voivat heikentää tai estää taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamista. Itsekuri ja perusteellisuus taas liittyvät usein vastuulliseen taloudelliseen käyttäytymiseen. Jotkut voivat rahan avulla näyttää voimansa ja menestyksensä, vaikka raha ei olisi heidän omaansa. Huono taloudellinen käyttäytyminen voi olla haitallista henkilölle itselleen, mutta myös muille läheisille ihmisille ja perheenjäsenille. (Hallipelto 2021.)

On havaittu, että sinnikkyys edesauttaa taloudellisten ongelmien ratkaisemisessa. Itsevarmuus voi joko edesauttaa talousosaamista tai kääntyä uhkarohkeudeksi. Uhkarohkeudesta voi seurata virheitä ja riskialttiita päätöksiä. (OECD 2017, 94–95.) Väitetään, että jos henkilö on asenteeltaan negatiivinen ja suhtautuu melko kielteisesti tulevaisuuden säästämiseen, ei säästöjä kerry lyhyellä eikä pidemmällä aikavälillä. Henkilö, jolla on myönteinen asenne pitkällä aikavälillä, saavuttaa todennäköisemmin pitkän aikavälin tavoitteet johdonmukaisesti. (Atkinson & Messy 2012, 9, 37.)

Motivoitumisen edellytyksenä on, että ihmisen on nähtävä haluamansa tuotos tietyn käyttäytymisen seurauksena ja hänellä on oltava myös kykyä suorittaa kyseinen tehtävä. Näin ollen sisäinen halu ja kyky ovat olennaisissa roolissa mitä tulee motivaatioon. Ne liittyvät vapauden tunteeseen ja itsensä toteuttamiseen. Motivaation löytäminen on kuitenkin yksilöllistä, sillä se pitää suhteuttaa omaan kokemusmaailmaamme. (Telanne 1997, 237–244.)

2.5 Rahapersoonallisuustyypit

Psykologian asiantuntijat ovat tunnistaneet viisi rahapersoonallisuustyyppeä, joita ovat säästäjät, sijoittajat, suuret kuluttajat, velalliset ja ostajat. On hyvä huomioida, että usealla ihmisellä on ensisijainen sekä toissijainen rahapersoonallisuus. Ihminen ei siis välttämättä ole pelkästään esimerkiksi ”ostaja” vaan suuremmat ostokset voivat aiheuttaa varovaisuutta ja näin ollen ihminen löytää piirteitä myös ”sijoittaja”-persoonallisuudesta. On myös mahdollista, että ihminen on samanaikaisesti sekä suuri kuluttaja että velallinen. (Cigliano 2022.) Taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeää saada käsitys,

mitkä persoonallisuuden piirteet ohjaavat rahakäyttäytymistä, sillä persoonallisuus vaikuttaa suuresti siihen, miten hallitsee rahojaan. Oman rahapersonallisuuden oppiminen voi auttaa korjaamaan alitajuisia tapoja ja vakauttamaan taloudellista asemaa menestyäkseen. (Metro Community Development.)

Säästäjät uskovat, että rahan säästäminen on ainoa tapa tuntea olonsa turvalliseksi elämässä. He ovat tunnollisia säästäjiä ja käyttävät harvoin rahaa impulsiivisesti. Lisäksi heillä on taloudelliset tavoitteet ja he keskittyvät niihin. Säästäjät tuntevat olonsa onnellisimmaksi silloin, kun he tietävät, että heillä on pankkitilillä käytettävissään huomattava määrä rahaa. Haittapuolena on, että he pelkäävät niin paljon rahan menettämistä, että he viettävät koko elämänsä kuluttamatta mitään sekä kokevat suurta ahdistusta, kun heidän pankkitilin saldon putoaa alle tietyn summan. On hyvä olla säästäväinen, mutta ei sen kustannuksella, että pelkää elää. Säästäjien on hyvä oppia löytämään tasapaino rahan säästämisen ja elämästä nauttimisen välillä. (Metro Community Development.)

Sijoittajat ovat tietoisia rahasta. He ovat perillä taloudellisesta tilanteestaan ja yrittävät laittaa rahansa poikimaan. Tämä rahapersonallisuustyyppi katsoo tulevaisuuteen ja he ovat yleensä hyviä sekä pitkän että lyhyen aikavälin suunnittelussa. He keskittyvät ansaitsemaan enemmän rahaa etsien tietoa sijoitusmahdollisuuksista ja punnitsemalla vaihtoehtojaan huolellisesti. Sijoittajatyypeillä on vahva impulsihallinta, joten he harkitsevat ostojaan ja maksavat laskunsa ajallaan. Tällä rahapersonallisuustyypillä on yleensä tervein suhde rahaan ja talouteen kaikista rahapersonallisuustyypeistä. Heidän on kuitenkin tarkkailtava, etteivät henkilökohtaiset suhteet kärski liiallisen rahaan keskittymisen vuoksi tai etteivät he käytä rahaa valtakinon muihin nähden. (Metro Community Development.)

Suuret kuluttajat käyttävät mielellään rahaa ja panostavat uusimpaan, parhaaseen tekniikkaan. He rakastavat mukavia autoja, uusia vempaimia ja merkkivaatteita. Tämä persoonallisuustyyppi ei pelkää ottaa velkaa ja on valmis ottamaan riskejä sijoittaessa. (Smith 2023.) Anteliaisuus muita kohtaan syö säästöjä, ja yllättävien tilanteiden tullessa eteen säästöt voivat mennä kokonaan. Tämä kertookin sen, että suuret kuluttajat eivät ole parhaita suunnittelemaan taloudellista tulevaisuuttaan eivätkä säästämään. Heille vapauden etsiminen on tavanomaista ja sen vuoksi moni heistä onkin yrittäjä. Suuret kuluttajat voivat saada helpotusta ja hyötyä kuluttamisen rajoittamiseen esimerkiksi kuukausibudjetin tai vakaan rahastosijoittamisen avulla. (Metro Community Development.)

Velallisen rahapersonallisuudella ei ole suurta emotionaalista kiintymystä rahaan. He kiinnittävät vain vähän huomiota kulutustottumuksiinsa ja tekevät yleensä impulsiivisia ostoksia yli varojensa pitämättä

kirjaa siitä, mitä ja kenelle he ovat velkaa. Velkaantuminen on heille jatkuvaa, sillä vaikka he ovat budjetissa, he ovat edelleen velkaa muualle eivätkä näin ollen pääse eteenpäin. (Cigliano 2022.) Velalliset kuluttavat yleensä enemmän kuin ansaitsevat ja ovat syvästi velkaantuneita. Avun saaminen on erittäin tärkeää ja sen olisi hyvä tapahtua ulkopuolisen tekemän taloussuunnitelman avulla. (Metro Community Development.)

Ostajat saavat usein suurta henkistä tyytyväisyyttä, kun he käyttävät rahaa. He saattavat ostaa usein tarpeettomiakin tavaroita, sillä he eivät voi vastustaa kuluttamista. (Smith 2023.) Yksinkertaisesti he rakastavat tavaroiden ostamista ja tulevat onnellisiksi, kun he hankkivat jotain uutta. Jotkut saattavat piilotella ostoksia läheisimmiltään ja usein kuluttaminen voi olla vastauksena heidän emotionaaliseen ahdistukseensa. Ostajalta saattaa puuttua talouskuri. He eivät aina tiedä, milloin lopettaa rahan käyttäminen ja milloin säästää. Tämän rahapersoonallisuustyyppin voisi olla hyvä miettiä, miksi impulssiostoja tulee tehtyä. Mikäli rahaa käyttää kompensoidakseen muita elämän alueita, joissa on puutteita, on hyvä pyrkiä muuttamaan niitä. (Metro Community Development.)

3 TALOUDENHALLINNAN HAASTEET

Velan takaisinmaksu on ongelmallista yhä useammalle suomalaiselle. Maksamattomista laskuista seuraa lisäkuluja erilaisten viivästysseuraamusten ja perintämaksujen muodossa. Tämä taas voi johtaa maksuhäiriömerkintään tai ulosottoon. Ulosottorekistereihin perustuvat artikkelit antavat kuvan suomalaisten velkaongelmien kehityksestä ja saaduista tuloksista. Artikkeleiden mukaan riski joutua ulosottoon on keskimääräistä korkeampi vähemmän kouluttautuneilla, pienituloisilla, nuorena kotoa poismuuttaneilla ja lapsen saaneilla nuorilla aikuisilla. Velkaongelmat ovat monisyisiä ja niihin liittyvät edellä mainittujen lisäksi kokemattomuus taloudenhallinnassa ja erilaiset elämänmuutokset. (Majamaa, Sarasoja, Rantala 2017, 676–678 [Oksanen ym. 2015; 2016; 2017].) Ylivelkaantuneisuus vaikuttaa moneen eri osaluokkaan ihmisen elämässä. On huomattu, että pitkään jatkunut ylivelkaantuminen on ollut yhteydessä sekä miehillä että naisilla psykooseihin ja diabetekseen sairastumisessa. Etenkin naisten osalta on havaittu, että ylivelkaantuminen johtaa suurempaan riskiin saada jokin sairaus. (Blomgren, Maunula & Hiilamo 2014, 258, 260.)

Pitkäaikaiset taloudelliset haasteet ovat usein ylisukupolvisia. Samat ongelmat, jotka ovat olleet lapsuudenperheessä, toistuvat usein aikuisenakin. (Kallunki 2016, 158.) Velkaantumisen syinä nähdään kuitenkin tulojen pieneneminen, työttömyys, liiallinen kulutus ja kallis asuminen. Tyypillisesti velkaongelmien taustalla ovat kulutusluotot ja useat päällekkäiset lainat. Asuntovelat eivät vielä ole suurin ongelma, vaikka tämän vuoksi uusia asiakkaita voi tulla velkaneuvontaan. Asuntovelallisten määrä voi kuitenkin kasvaa, mikäli talous ei lähde kasvuun ja taantuma jatkuu. (Peura-Kapanen, Aalto, Lehtinen & Järvinen 2016, 6.)

Tällä hetkellä monella voi olla tiukkaa rahasta inflaation vuoksi. Kaikilla ei ole välttämättä entiseen tapaan rahaa käytettävissä harrastuksiin tai vapaa-ajan huveihin. (Lappeteläinen 2023.) Inflaation kiihtyessä ja korkojen noustessa talouden teemat voivat ahdistaa tai tuntua pelottavilta (Nyt 2023). Hintojen nousu näkyy kaikkien kukkarossa, sillä nyt myös hyvätuloiset joutuvat ehkä ensimmäistä kertaa miettimään, mihin rahansa käyttävät. Taloudellinen ahdinko on suurinta pienituloisilla, mutta hyvätuloisilla ahdinko on kasvanut kaikkein eniten viimeisen vuoden aikana. (Säästöpankki 2023.)

Taloudellisesti tiukka tilanne ei näy aina päällepäin. Moni haluaa ylläpitää kulisseeja ja piilottaa vaikeita tunteita käyttämällä luottokorttia. Taustalla voi olla ajatus yksin pärjäämisestä, häpeästä tai pelosta,

vaikka kyseessä olisi hetkellinen ja ratkaistavissa oleva pulma. Lainarahaan turvautuminen voi kuitenkin pahentaa taloudellista tilannetta entisestään. (Lappeteläinen 2023.)

Luotonantoyrityksiltä otetut vakuudettomat lainat eli ns. pikalainat johtavat helposti velkaongelman syvenemiseen ja pitkittymiseen entisestään. Tällaisen lainan ottaja voi olla taloudellisesti pakotettu ottamaan luotto, vaikka hänellä ei ole mahdollisuutta maksaa sitä takaisin. Lainan ottajalla voi olla myös vaikeuksia ymmärtää lainan takaisinmaksuehtoja. (Majamaa ym. 2017, 684.) Kulutuslainojen tarjonta on runsasta, markkinointi näyttävää ja saavuttaa kuluttajat monien erilaisten kanavien kautta. Velkaongelmat sekä niiden hoitaminen aiheuttaa yhteiskunnalle ja kuluttajille taloudellisia menetyksiä. (Peura-Kapanen ym. 2016, 6.)

Kotitalouksien kulutus, velkaantuminen ja taloustaidot ovat saaneet toistuvasti huomiota sekä suhdanteisiin että rakenteisiin liittyvinä ongelmia. Suomen Pankki on esittänyt huolensa kotitalouksien velkaustaasta ja tuonut esiin, että suomalaisten kotitalouksien velkaantuneisuuden kasvu voi heikentää koko Suomen kansantalouden kykyä sopeutua häiriöihin. (Kortesalmi & Autio 2019, 588.)

3.1 Yli varojen eläminen

Ylivelkaantumiseksi kutsutaan tilannetta, jossa talouden tulot ja menot ovat epätasapainossa. Epätasapainon jatkuessa tilanne johtaa siihen, että henkilön on otettava lainaa selvitäkseen kotitalouden kuluista. Lainan ottamisesta kertyy taas lisäkustannuksia ja seurauksena on yleensä ennen pitkää maksuhäiriömerkintä eli luottotietojen menetys. Yli varojen eläminen on jatkuvassa kasvussa, sillä velkarahalla ostaminen on nykyään helppoa. Yli varojen elämisen tunnistaa siitä, että henkilö ei saa rahaa säästöön, hänellä on useita päällekkäisiä lainoja ja hän joutuu ostamaan välttämättömiä hyödykkeitä velkarahalla. (Summarum.)

Intrumin vuotuinen eurooppalainen kuluttajien maksutaparaportti European Consumer Payment Report 2023: Suomi (ECPR) selvitti kuluttajien taloustilannetta. Maksukyvyttömiä määrää on kasvanut erityisesti 22–37-vuotiaiden ikäryhmässä. Tutkimuksen mukaan 43 prosenttia kuluttajista on jättänyt vähintään yhden laskun maksamatta viimeisen vuoden aikana. Tutkimuksen mukaan velkaantuminen kasvaa edelleen. Vastanneista 27 prosenttia kertoi lainanneensa rahaa laskujen maksamiseen viimeisen kuuden kuukauden aikana ja 12 prosenttia on joutunut ottamaan lisäluottoa päivittäisten kulujen maksamiseen. Vastanneista jopa 31 prosenttia sanoi, ettei heillä ole lainkaan säästöjä odottamattomien kulujen varalle.

Mikäli yllättävä kulu tulisi, olisi heidän otettava velkaa todennäköisesti korkealla korolla. Vastanneista 30 prosentilla on vain kuukauden tulojen verran tai vähemmän varoja säästössä. Tutkimus kertoo, että kuluttajat ovat turhautuneita ja katkeria tilanteestaan. Keskimäärin 75 prosenttia kuluttajista sanoo kuluttavansa joko yhtä paljon kuin ansaitsee tai elävänsä yli varojensa keskimääräisen kuukauden aikana. (Intrum 2023.)

Kuluttajien on vaikea pysyä budjetissaan, sillä jatkuvat kuukausitilaukset ovat huomaamattomasti lisääntyneet. Merkittävä vaikutus on myös osta nyt, maksa myöhemmin -maksutapojen kasvulla. Yli neljännes myönsi, että heidän on vaikea seurata, kuinka paljon kyseisiä osta nyt, maksa myöhemmin -ostoksia heille kertyy kuukauden aikana. Suurimmaksi osaksi juuri nuoret aikuiset ovat niitä, jotka huomaavat yllättäen joutuvansa pulaan tilaustensa kanssa. Tämä johtuu siitä, että nuoret kuluttajat eivät seuraa yhtä tarkasti, mihin kuluttavat rahansa. (Intrum 2023.)

Rahapulassa olevien kuluttajien määrä kasvaa Suomessa ja tämän myötä maksuhäiriöt lisääntyvät. Laskun maksamatta jättämisen taustalla voi olla monia syitä, mutta tiedot viittaavat kuitenkin muutokseen asenteissa. Laskujen maksamatta jättäminen koetaan aiempaa hyväksyttävämmäksi. Talouslukutaidon kuilu on suuri niiden välillä, joilla on vahva tai heikko talouslukutaito. Tämä talouslukutaidon kuilu näkyy myös kuluttajien optimismissa tulevaisuuden suhteen. Ne, joilla on heikko talouslukutaito, uskovat todennäköisemmin, etteivät he tule koskaan vaurastumaan elämässään eikä heidän taloudellinen tilanteensa tule paranemaan lähitulevaisuudessa. (Intrum 2023.)

Moni huomaa vasta turhan myöhään, että talous on ajautumassa umpikujaan. Maksuhäiriömerkintä oli vuonna 2023 lähes 340 000 ihmisellä. Velkaantuminen aiheuttaa velkaantuneelle itselleen henkistä pahoinvointia sekä ulkopuolisuuden kokemuksia. Nämä ongelmat tulevat myös yhteiskunnalle kalliiksi. Ihminen tajuaa velkaantumisen viimeistään silloin, kun alkaa saamaan maksumuistutuksia tai kirjeitä perintätoimistolta. Tässä vaiheessa huonoin mahdollinen vaihtoehto on jättää laskut huomioimatta, sillä seurauksena voi olla maksuhäiriömerkintä. Ylivelkaantuminen on yleensä aina mahdollista katkaista, mutta käytössä on oltava oikeat työkalut ja riittävästi aikaa. Ulkopuolinen apu on yleensä järkevin ratkaisu. Suomessa toimiva Takuusäätiö on erikoistunut auttamaan maksuvaikeuksissa olevia ja apua voi hakea matalalla kynnyksellä. (Summarum.)

3.2 Sosiaalinen media paineen luoja

Sosiaalisessa mediassa muiden ihmisten kuvien selaaminen voi vaikuttaa omaan mielialaan ja käyttäytymiseen. Rahaa tulee ehkä käytettyä asioihin, joita ei tiennyt tarvitsevansa tai haluavansa (Bank al Etihad 2024). Kuvien näkeminen toisten kodeista, autoista, lomista – tai muista viimeisimmistä ostoksistaan – voi saada pohtimaan, olisiko oma elämä parempi, mikäli päätyisi samanlaisiin hankintoihin. Tämä voi lopulta johtaa impulssiostoihin, jotka häiritsevät budjettia ja kuluttavat säästöjä. (Bennett 2023.)

Tutkimukset viittaavat, että nuorten materialistiset arvot ovat lisääntyneet viime vuosikymmeninä samalla kun kaupallinen sisältö on lisääntynyt sosiaalisessa mediassa. Tuomisen ym. (2023) tutkimuksen mukaan sosiaalisen median vaikuttajia seuranneet 15–19-vuotiaat suomalaiset nuoret saivat korkeammat pisteet materialismissa kuin ne, jotka eivät seuraa vaikuttajia. Tulokset myös osoittivat, että Instagramin, Snapchatin ja TikTokin vaikuttajien seuraaminen liittyy positiivisesti materialismiin. Ne, jotka seurasiivat edellä mainittuja vaikuttajia viikoittain ja päivittäin tai lähes päivittäin, erosivat merkittävästi passiivisista seuraajista. Huomattavaa on, että YouTube-vaikuttajien, bloggaajien ja muiden vaikuttajien aktiiviset ja passiiviset seuraajat eivät eronneet merkittävästi toisistaan materialismin suhteen. Tutkimuksesta selvisi myös mielenkiintoinen tulos, että pojat olivat materialistisempia kuin tytöt. Perheen taloudellisella tilanteella tai iällä ei ollut kyseisessä tutkimuksessa vaikutusta korkeampaan materialismiin. (Tuominen, Rantala, Reinikainen & Wilska 2023, 21–33.)

Houkutus tuotteen ostamiseen syntyy, kun tuotteesta tulee laajalti suosittu sosiaalisessa mediassa. Ihminen saattaa jopa alkaa vakuuttamaan itselleen, ettei voi kuvitella elämää ilman kyseistä tuotetta samalla uskoen, että tuote muuttaa elämän jollain tapaa. Lukuisat myönteiset kommentit tai arvostelut voivat herättää tunteen, että kyseiseen yritykseen ja tuotteen laatuun voi luottaa. Ongelmana on, että kyseiset tuotteet yleensä menettävät suosionsa ajan myötä ja tuote jää käyttämättä, kun pian on jo uusi tuote suosiossa. Näin ollen tuotteen hinta jää suhteellisen korkeaksi käyttökertoihin verrattuna. Ongelmana on myös, mikäli ihminen yrittää sopeutua jonkun toisen elämäntyyliin, vaikka se ei sovi omiin olosuhteisiin. Jokaisen taloudellinen tilanne on ainutlaatuinen, joten jos yrittää sopeutua muiden elämäntyyliin, voi se vaikuttaa omaan taloudenhallintaan negatiivisesti. Pahimmillaan tämä voi johtaa taloudellisiin päätöksiin, jotka johtavat hallitsemattomaan velkaan. (Bank al Etihad 2024).

Impulsiivisia ostoja tehdään usein mm. hyvien tarjouksien vuoksi. Kun näkee hyvän tarjouksen, syntyy usein tunne, että ostos on tehtävä kiireellisesti ennen tuotteen loppumista. Monet taas kokevat "shoppai-

lunautintoa", jonka vuoksi impulsiivisia ostoja tulee tehtyä. (Bennett 2023.) Mikäli nautintoa saa tuotteiden tutkimisesta, vertailusta ja mahdollisesti myös ostamisesta, ei nautinnon saamisesta tarvitse potea huonoa omaatuntoa. Dopamiini, joka on keskushermoston välittäjäaineena toimiva hormoni, on mielihyvän kokemisen kannalta keskeinen ja sen vaikutukset nähdään piristävänä (Hanhinen 2020.) Uuden tuotteen ostaminen voi mahdollistaa nautinnon ja onnen tunteen dopamiinin vuoksi (Bennett 2023).

Impulssiostokset voivat kuitenkin olla ongelmallisia, jos ne aiheuttavat ylikulutuksen. Harkinnanvaraiset ostokset on hyvä suunnitella kuukausibudjettiin, sillä siten varmistetaan, että kustannukset pysyvät kurissa. Toinen hyvä neuvo on nukkua yön yli ennen ostamista. Muita tapoja välttää impulsiivisia ostoksia ovat budjetin noudattaminen ja luottokorttiostosten jättäminen, mikäli luottokorttilaskua ei pysty maksamaan heti pois. Kannattaa myös lopettaa sosiaalisessa mediassa niiden tilien seuraaminen, jotka houkuttelevat kuluttamaan. (Bennett 2023.)

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa (Lou & Kim, 2019) tutkittiin sosiaalisen median vaikuttajien vaikutusta yhdysvaltalaisten 10–19-vuotiaiden materialistisiin näkemyksiin ja ostoaikeisiin. Tulokset paljastivat, että vaikuttajien luoman sisällön viihdearvo, houkuttelevuus, vaikuttajien asiantuntemus, luotettavuus ja seuraajien koettu samankaltaisuus suosikkivaikuttajiensa kanssa liittyvät nuorten materialistisiin näkemyksiin ja ostoaikeisiin. Tutkimuksen tulokset paljastivat, että vaikuttajien luoman sisällön viihdearvo ja vaikuttajien uskottavuus, erityisesti houkuttelevuus ja samankaltaisuus, liittyvät positiivisesti parasosiaalisen suhteen muodostumiseen. Tämä parasosiaalinen suhde liittyy myöhemmin positiivisesti nuorten materialismiin ja ostoaikeisiin, sillä vaikuttajien asiantuntevuus ja houkuttelevuus sekä seuraajien kokema samankaltaisuus liittyi positiivisesti nuorten ostoaikeisiin. Tulevaisuudessa on aiheellista tutkia parasosiaalista suhdetta vaikuttajien kanssa muihin asiaan liittyviin tuloksiin, kuten psyykkiseen hyvinvointiin ja itsetuntoon, sillä aiheesta on vain vähän tutkimuksia. (Lou & Kim 2019.)

Sosiaalinen media voi vahingoittaa tai edesauttaa yksilön taloutta. Tähän vaikuttavat katsotut julkaisut ja seuratut vaikuttajat. Sosiaalinen media voi vaikuttaa talouteen positiivisesti siten, että se herättää kysymyksiä ja keskusteluja taloudesta sekä lisää mahdollisuuksia vertailla kustannuksia ja löytää edullisia tarjouksia. Negatiiviset vaikutukset omaan talouteen ovat ei-asiantuntijoiden talousneuvonta, heräteostokset, jotka päättyvät huonoiksi valinnoiksi tai vaikuttajan esittelemä tuote, joka saadaan näyttämään kuluttajille edulliselta tuotteelta, vaikka ei sitä välttämättä ole. Sosiaalinen media voi olla hyödyllinen työkalu, joka auttaa ihmisiä tekemään harkittuja päätöksiä rahojensa kuluttamisesta ja säästämisestä. On kuitenkin tärkeää tietää oma kulutusraja ja varmistaa, että ostettava tuote on peräisin luotettavasta sivustolta. (Bennett 2023.)

On havaittu, että medialukutaito edesauttaa nuoria kehittämään kriittisiä taitoja tulkita vaikuttajasisältöjä, mikä puolestaan lieventää heidän materialismiaan. Lisäksi vanhempien tulee olla tietoisia vaikuttajien vetovoimasta osallistua aktiivisesti sovitteluun. Vaikuttajia puolestaan kehoitetaan olemaan mainostamatta liikaa aineellista omaisuutta, jottei sosiaalista vertailua teini-ikäisten seuraajien keskuudessa syntyisi. (Lou & Kim 2019.)

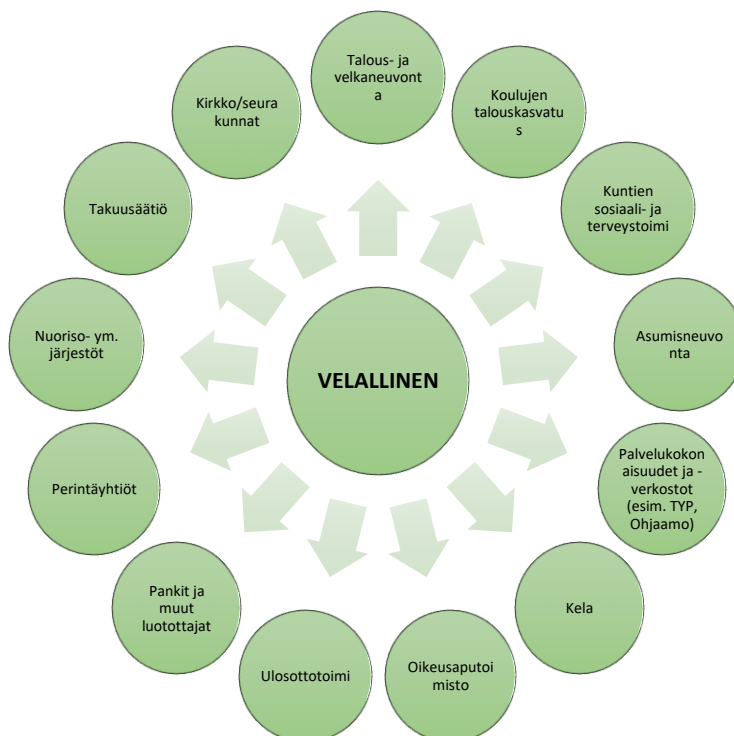
3.3 Ennalta ehkäisevä toiminta

Velkaongelmat koskettavat pitkittyessään muitakin elämänalueita kuin vain taloutta. Ennalta ehkäisevällä toiminnalla on suuri merkitys, jotta kotitaloudet voivat selvitä taloudellisesta ja psyykkisestä tilanteesta. Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että hyvät taloustaidot vaikuttavat positiivisesti talouden hallintaan ja veloista selviytymiseen. Jotta kotitalouksien velkaongelmia voitaisiin ehkäistä, tarvitaan hoidon tehostamiseksi uusia toimenpiteitä. Haastavaa tästä kuitenkin tekee se, että velkaongelmat ovat monialaisia. (Peura-Kapanen ym. 2016, 6.) Velkaongelmien ratkaiseminen on sitä vaikeampaa, mitä kauemmin ne ovat kestäneet ja mitä suuremmasta velasta on kyse. Tämän vuoksi ongelmiin pitäisi pystyä tarttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Majamaa ym. 2017, 684.)

Taloudenhallinnan haasteita voi ennalta ehkäistä sekä haasteista voi irtaantua luomalla uusia ja kestäviä tapoja (Sammalisto & Asunmaa 2021, 216–220). Ihmisille muodostuu helposti kuluttamiseen liittyviä tapoja, jotka perustuvat yksittäisen hetken tarpeeseen. Ongelmana on se, että vaikka tarve poistuisi, kuluttaminen helposti jatkuu. Näin ollen tapakuluttamisesta olisi hyvä oppia pois. (Vuollet 2023.) Tavat ovat kognitiivinen sopeutumiskeino, jolla vähennetään henkistä kuormaa. Tapojen oppiminen perustuu aivojen biologiaan, ja niiden mahdollistajana on neuroplastisuus. Neuroplastisuus tarkoittaa sitä, että aivoilla on elinikäinen kyky muokkaantua toiminnan seurauksena. Toimintojen toistaminen vahvistaa aivosolujen yhteyksiä jokaisella toistolla. Ennen pitkää yhteydet ovat niin vahvoja, että ne muodostavat tavan. Tapojen opetteleminen on kuitenkin hidasta ja vaatii suunnitelmallisuutta. Tutkimusten mukaan uuden tavan opetteleminen kestää keskimäärin 66 päivää. (Sammalisto & Asunmaa 2021, 216–220.) Ennalta ehkäisyssä keskeisiä asioita ovat kuluttajien talousosaamisen kehittäminen, vastuullinen luotonanto, ylivelkaantumisen riskien sekä maksuongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen. Näissä asioissa koulujen talouskasvatus sekä viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden toiminta on keskei-

sessä roolissa. Suomen Kuluttajaliitto, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Marttaliitto sekä Finanssialan Keskusliitto tarjoavat verkkosivuillaan talouden hallintaan liittyvää materiaalia ja opastusta. Etsivä nuorisotyö ja Ohjaamo tarjoavat apua ylivelkaantuneiden nuorten auttamisessa. Pankkien ja rahoituslaitosten tehtävänä on myös osallistua velkaongelmiin joutuneiden tukemiseen. Eri toimijoita on kuitenkin sen verran paljon, että kokonaiskuvan hahmottaminen tarjolla olevista palveluista on vaikeaa sekä velkaantuneelle itselleen että järjestelmän toimijoille. Usein myös ylivelkaantuneilta puuttuu uskallus ottaa yhteyttä eri toimijoihin. (Peura-Kapanen ym. 2016, 30.)

Suomen Pankki on valmistellut kansallisen talousosaamisen strategiaehdotuksen Talousosaamishankkeen. Hankkeella pyritään parantamaan yksittäisten ihmisten ja kotitalouksien talousosaamista ja erityisesti oman talouden hallintaa. Työ keskittyy suoraan taloushallinnan ongelmiin ja riskeihin, ja pääpaino on ihmisten käyttäytymisessä finanssimarkkinoilla sekä kuluttajana digimarkkinoilla. Oikeusministeriö on ryhtynyt toteuttamaan strategiaa vuoden 2022 alusta, ja hankkeessa asetetaan pidemmän aikavälin kansallisia tavoitteita. (Suomen Pankki.) Strategia tähtää siihen, että suomalaiset ovat maailman parhaita talousosaajia vuonna 2030. Tavoitteena on, että mahdollisimman moni ymmärtää talousosaamisen tärkeyden omassa elämässään ja pystyy tekemään hyviä taloudellisia päätöksiä. (Suomen pankki 2021.)

KUVIO 2. Ylivelkaantumisen ehkäisyyn ja hoitoon liittyviä toimijoita ja palveluita (mukaillen Peura-Kapanen ym. 2016, 29)

3.3.1 Budjetointi

Kotitalouden budjetointi on olennainen osa taloudenhallintaa. Budjetti on taloussuunnitelma, joka kattaa kaikki tulot ja menot. Yleisin budjetti on kuukausibudjetti, sillä palkka ja laskut tulevat usein kerran kuukaudessa. Kuukausittainen budjetointi on konkreettinen askel kohti oman talouden sekä tulojen ja menojen tasapainoa. Myös pitkän tähtäimen budjetointi voi olla tarpeen, etenkin säästöjen ja sijoitusten osalta. (Ferratum 2024.)

Budjetin laatiminen auttaa saamaan kokonaisvaltaisen kuvan sen hetkisestä taloustilanteesta ja samalla se voi auttaa hallitsemaan menoja. Kaikki voivat hyötyä budjetin tekemisestä – tuloista riippumatta. Budjetilla on eri käyttötarkoituksia ja se auttaa esimerkiksi tunnistamaan arjen välttämättömät kulut, karsimaan ylimääräiset menot, vapauttamaan lisää rahaa käyttöön, säästämään rahaa lyhyellä ja pitkällä aikavälillä sekä välttämään yli varojen elämistä. (Bluestep 2023.)

Kuukausibudjetin tuloihin lasketaan nettotulot palkoista ja muista mahdollisista tuloista ja etuuksista. Budjetin menot koostuvat kiinteistä ja muuttuvista kuluista. Kiinteät kulut ovat pakollisia kuluja, jotka toistuvat kuukausittain. Näitä ovat esimerkiksi asumiseen liittyvät kustannukset, ruokaostokset, työmatkakulut, puhelin- ja internetkulut. Muuttuviin kuluihin voi taas vaikuttaa itse omilla valinnoillaan ja näitä ovat muun muassa harrastuksiin, suoratoistopalveluihin, "shoppailuun", alkoholiin ja ulkona syömiseen liittyvät kulut. (Ferratum 2024.)

3.3.2 Avoin rahapuhe

Suomalaiset eivät mielellään puhu rahasta. Maksupalveluyritys Klarnan ja tutkimustoimisto Nepan teettämän kyselyn mukaan vajaa kolmannes kyselyyn vastanneista suomalaisista kokee rahan puhumisen mieluisaksi. Vertailussa oli 18 maata ja Suomi sijoittui viimeisten joukkoon. Ruotsi sijoittui taas vertailun kärkeen. Selvisi, että suomalaiset ja ruotsalaiset puhuvat rahasta läheisilleen yhtä paljon, mutta suomalaisille rahasta puhuminen on epämukavampaa. Kyselystä ilmeni myös, että Z-sukupolvi (18–26-vuotiaat) ja milleniaalit (27–42-vuotiaat) puhuvat rahasta luontevammin kuin vanhemmat ihmiset. Tämä johtuu siitä, että rahasta puhuminen ei historiallisesti ole ollut sopivaa suomalaisten keskuudessa. Vanhemmat ihmiset eivät ole tottuneet puhumaan rahasta. (MTV Uutiset 2023.)

Danske Bankin Raha & rakkaus -kyselytutkimus kertoo toista suomalaisten pariskuntien rahapuheesta. Tutkimuksen mukaan nimittäin suomalaiset pariskunnat puhuvat rahasta tänä päivänä aktiivisesti. Puheenaiheina ovat päivittäiset hankinnat, menojen vähentäminen sekä säästämis- ja sijoitusratkaisut. Selvisi myös, että pienituloisimmissa talouksissa keskustellaan rahaan liittyvistä aiheista harvemmin kuin isompituloisissa talouksissa. Rahasta puhuminen herättää suomalaisissa enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita. Tämä voi johtua siitä, että yhteisen talouden suunnittelu on samalla yhteisen elämän ja tulevaisuuden suunnittelua sekä yhteistä unelmointia. (Danske Bank 2023.)

Mitä tulee taloudellisiin vaikeuksiin, ei niistä puhuta Suomessa avoimesti, sillä talousvaikeuksista koetaan usein häpeää. Vanhemmat suojelevat lapsiaan eivätkä halua ottaa puheeksi talousongelmiin liittyviä huolia. Joissakin perheissä puhutaan ennemmin päihde- ja mielenterveysongelmista kuin talousvaikeuksista. Talousongelmista vaikeneminen on hankaloittanut myös köyhyyttä koskevien tutkimusten luotettavuuden ja syy-seuraussuhteiden arviointia. (Pekkarinen 2016, 171–172.) Täytyy ottaa myös huomioon, että kaikilla ei välttämättä ole sellaista perhettä tai läheisiä, joiden kanssa rahasta ja talouden hallinnasta voisi keskustella avoimesti (Vuollet 2023).

Avointa rahapuhetta tarvitaan yhä enemmän, jossa kuka tahansa voi todeta, ettei ylimääräiseen ole varaa ja kuluttamisen sijaan pitää säästää. On kuitenkin ymmärrettävää, että siitä vaietaan. Ihminen voi olla haavoittuvainen, mikäli hän paljastaa heikon taloudellisen tilanteensa. Haavoittuvaisena ei haluaisi nähdä säälistä katseita tai kokea ulkopuolisuuden tunnetta. Rehellinen puhe kuitenkin kannattaa, sillä se voi tuoda mukanaan vapauttavan kokemuksen. Usein tilanne tuntuu ajatuksissa paljon pahemmalta, kuin mitä se todellisuudessa on. Kannattaa kuitenkin harkita, kenelle ongelmista avautuu, sillä toiselta osapuolelta vaaditaan näissä tilanteissa sensitiivisyyttä ja ymmärrystä. Kun uskaltaa avautua, voi havaita, että samassa tilanteessa voi olla useampi kuin osaa ajatellakaan. (Lappeteläinen 2023.)

3.3.3 Positiivinen luottotietorekisteri

Positiivinen luottotietorekisteri on 1.4.2024 käyttöön otettu rekisteri, johon kootaan tiedot yksityishenkilöiden luotoista ja tuloista. Rekisterin tavoitteena on torjua kotitalouksien ylivelkaantumista, parantaa luotonantajien kykyä arvioida luotonhakijoiden luottokelpoisuutta ja auttaa yksityishenkilöitä hallitsemaan omaa talouttaan. Lisäksi rekisteri tarjoaa luotettavaa tietoa luottomarkkinoista ja helpottaa luottomarkkinoiden seuranta ja valvontaa. (Vero 2023.)

Rekisteri toimii siten, että luotonantajat ilmoittavat luottotietorekisteriin tiedot myöntämistään luotoista sekä luotoissa tapahtuneista muutoksista. Kun yksityishenkilö hakee lainaa, luotonantaja tarkistaa luotonhakijan luottokelpoisuuden positiivisesta luottotietorekisteristä saadulla luottotietorekisteriotteesta. Otteella tiedot ovat ajantasaisia luotonhakijan luotoista ja tuloista. Yksityishenkilö voi tarkastella omien luottojensa tietoja sähköisen asiointipalvelun avulla. (Vero 2023.)

Tämän rekisterin avulla halutaan ehkäistä suomalaisten ylivelkaantumista. Luottoa hakevat eivät aina itse pysty arvioimaan omaa maksukykyään, eivätkä he luottoa hakiessaan muista välttämättä kaikkia velkojaan. Luoton saaminen kiristyy, sillä tämä lakiuudistus pakottaa kaikkien luotonmyöntäjien tarkistamaan luotonhakijan todellisen maksukyvyn rekisteristä. Toisaalta positiiviseen luottotietorekisteriin kirjatut tiedot nopeuttavat luotonmyöntökäsittelyä, koska tarve lisätietojen pyytämiseen vähenee. Rekisteri ei ole kuitenkaan täydellinen, sillä ulkopuolelle jäävät kauppojen myöntämät tavaraluotot. (Hovinen 2024.)

Luotonmyöntäjät ja rahalaitokset saavat käyttää luottorekisterin tietoja ainoastaan luottoa myönnettäessä tai luottokelpoisuutta arvioidessa. Tällaisia tapauksia voivat olla esimerkiksi, kun kuluttaja hakee uutta lainaa, korottaa nykyistä lainaa, pidentää laina-aikaa tai hakee pidempää lyhennysvapaata. Uusi rekisteri sisältää tulorekisterin tiedot ja tätä kautta luotonmyöntäjät saavat tiedot kuluttajien palkka- ja eläketuloista ja muista etuustuloista viimeisen vuoden ajalta. Lisäksi rekisterissä näkyy, jos olemassa olevassa luotossa on esimerkiksi yli kahden kuukauden viivästys. (Aulasmaa 2024.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tutkimusote eli lähestymistapa valikoidaan tutkimusongelman ja sen luonteen mukaan. Tutkimusote koostuu tiedonkeruu- ja analyysimenetelmistä. (Kananen 2015, 63–65.) Tässä opinnäytetyössä tutkimusmenetelmä oli määrällinen ja seuraavissa luvuissa avataan tutkimuksen toteutusta kokonaisuudessaan.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus siksi, että se soveltuu parhaiten niihin tilanteisiin, joissa halutaan selittää ja ymmärtää, millaisia kokemuksia ja käsityksiä ihmisillä on ja miten ne jakautuvat ihmisten keskuudessa. Määrällisessä tutkimuksessa tavoitteena on ihmistä koskevien asioiden, kokemusten, ominaisuuksien tai ilmiöiden selittäminen, kuvaaminen, kartoittaminen, vertailu tai ennustaminen. (Vilka 2021a, luku 1.)

Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus edellyttää ilmiön tuntemista ja teorioita ja niiden kautta syntyttä vahvaa esiyymmärrystä tutkimusongelmasta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tutkimus perustuu olemassa oleville teorioille ja edellyttää siksi teoriaan ja ilmiöön on paneutumista, jotta osataan kysyä oikeita ja ilmiön kannalta oleellisia kysymyksiä. Määrällinen tutkimus on tutkijalähtöinen, sillä se rakennetaan tutkijan ehdoilla ja tutkijan tarpeisiin. Luotettavuuden mittarina on teorian ja oman tutkimuksen sidos. Kyselytutkimus on määrällisen tutkimuksen yleisin aineistonkeruumenetelmä ja siinä kysytään pieneltä joukolta asianomaisia, keskitytään lukuihin tutkittavan ilmiön osalta ja tehdään yleistävät johtopäätökset otoksen perusteella. (Kananen 2015, 197–202.)

4.2 Aineiston hankinta

Opinnäytetyön aineisto kerättiin lähettämällä kysely Centria-ammattikorkeakoulun opiskelijoille. Tässä apuna toimi Centrian viestintä. Kysely ja sen saatekirje laitettiin ensiksi opiskelijoiden käyttämään Tuudo-sovellukseen, mutta vähäisen vastausmäärän vuoksi hyödynsimme myös sähköpostiviestiä eli kysely lähetettiin jokaiselle Centrian opiskelijalle henkilökohtaiseen sähköpostiin. Parhaiten sähköpostitai internetkysely toimii, kun perusjoukko organisaatioiden toimijoista on riittävän suuri ja voidaan varmistaa, että kaikilla on teknisesti yhtäläiset mahdollisuudet vastata kyselylomakkeeseen (Vilka 2021b, luku 4).

Saateviestissä mainitsin, että kysely on kohdistettu 20–35-vuotiaille nuorille aikuisille ja näin ollen kyselyyn vastanneiden vastuulle jäi, että pyydettyt henkilöt vastaavat kyselyyn ja tutkimus pysyy luotettavana. Halusin tehdä hyvän vaikutelman saateviestillä, sillä sen tehtävänä on vakuuttaa tutkimuskohde tutkimuksesta ja motivoida vastaamaan kyselyyn eli saateviesti saattaa vaikuttaa koko tutkimuksen onnistumiseen (Vilkkä 2021b, luku 7). Saateviestissä esitin opinnäytetyön tarkoituksen lyhyesti ja pyrin vaikuttamaan opiskelijoihin positiivisella asenteella (LIITE 1).

Kysely toteutettiin Webropol-alustaa hyödyntäen. Kysely koostui kysymyksistä, jotka olivat yhteydessä tutkimusongelmaan. Pyrin asettamaan helpot kysymysmuodot ja jätin avoimet kysymykset vähäisiksi, jotta kyselyyn on motivoivampaa vastata. Enimmäkseen kyselytyypit olivat asteikkoja tai valintakysymyksiä, jotta kyselyyn vastaaminen olisi myös nopeaa. Kyselyssä käytin paria avointa kysymystä saadakseni tarkempaa tietoa kyseisestä aiheesta. Kysymyksien osuvuudesta riippuu tutkimuksen luotettavuus ja laatu, ja siksi kysymystekstien pitää olla jokaisen vastaajan ymmärrettävissä ilman erikoistermejä ja ilmaisuja, jotta vältytään suuremmalta virhemahdollisuudelta (Kananen 2015, 230–231). Kyselylinkki saatekirjeineen lähetettiin Tuudoon 20.3.2024 ja sähköpostiviestinä 26.3.2024. Kyselyn vastausaika päättyi 1.4.2024. Kysely toteutettiin anonymisti, sillä henkilötietoja ei ollut tarpeellista kerätä.

4.3 Aineiston analysointi

Määrällisessä tutkimuksessa tarkastellaan suurten ryhmien käyttäytymistä ja näin ollen kiinnitetään huomiota yksittäisen havaintoyksikön sijaan useamman yksikön tarkastelemiseen aineistoa tiivistämällä. Analysoinnin tavoitteena on osata tiivistää ja analysoida kerätty aineisto tilasto-ohjelman avulla sekä ymmärtää analyysimenetelmien käyttötilanteet. (Kananen 2015, 286–287.) Tässä opinnäytetyössä käytin tutkimusaineiston analysoinnissa Webropol-ohjelmaa. Webropol keräsi vastaukset ja muodosti automaattisesti raportin kyselyn tuloksista.

Suora jakauma on yksinkertainen analyysikeino, jonka tarkoituksena on esittää ja tiivistää havaintoyksiköstä kerätty tieto. Suorat jakaumat esitetään kysymyksittäin ja vastauksista nähdään kunkin vaihtoehdon saamat suhteelliset osuudet eli prosenttiosuudet. Asteikkokysymyksissä esitetään väitteitä ja vastaajaa pyydetään ottamaan kantaa siihen, mitä mieltä hän on. Vastausvaihtoehtoina ovat: täysin samaa mieltä (5), jokseenkin samaa mieltä (4), ei samaa eikä eri mieltä (3), jokseenkin eri mieltä (2), täysin eri

mieltä (1). Yleensä asteikkokysymysten tulokset esitetään prosentteina, mutta parempi ja havainnollisempi tapa on käyttää keskiarvoa. Ristiintaulukointi on menetelmä, jossa tarkastellaan samanaikaisesti kahta muuttujaa eli kysymystä. Tämä vaatii "salapoliisityötä", jossa eri vaihtoehtoja tarkastellaan niin, ettei taustalle jää piilomuuttujia, jotka vaikuttavat asiaan. (Kananen 2015, 289–292.)

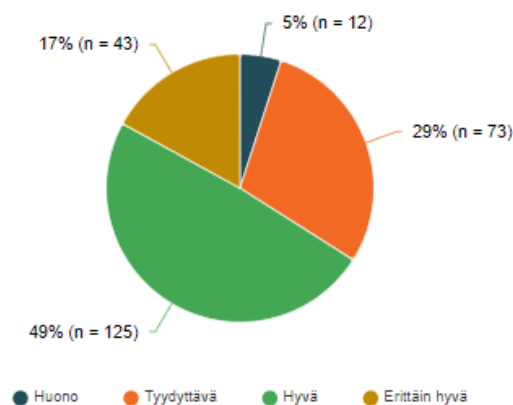
5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyön kyselytutkimuksen tulokset. Tulokset ovat jaoteltu ryhmittäin kyselyn mukaisesti ja kyselyt esitellään järjestyksessä kysymys kerrallaan. Teemat koostuvat taustatiedoista, persoonaan, taloudelliseen tilanteeseen, rahakäyttäytymiseen ja tulevaisuuden näkymiin liittyvistä kysymyksistä. Kysymyksiä on yhteensä 24 ja jokaisesta kysymyksestä on nähtävillä vastaukset selityksen kera. Kokonaisuudessaan kyselyyn vastaajia oli 254, mutta kysymykseen vastanneiden lukumäärä vaihtelee, sillä kysymykseen ei ollut pakollista vastata.

5.1 Taustatiedot

Kyselyyn vastanneiden taustatiedot selvitin kysymyksillä 1–6 (KUVIOT 3-6). Ensimmäisessä kysymyksessä kartoitin vastaajien henkilökohtaista kokemusta taloustaidoistaan. Lähes puolet eli 49 % kyselyyn vastanneista ajattelee, että taloustaidot ovat hyvät. Kuitenkin 29 % kertoo omaavansa vain tyydyttävät taloustaidot. Vastanneista 17 % koki omaavansa erittäin hyvät taloustaidot ja 5 % vastasi omaavansa huonot taloustaidot. (KUVIO 3.)

Millaisena pidät taloustaitojasi?
Vastaajien määrä: 253

KUVIO 3. Taloustaidot

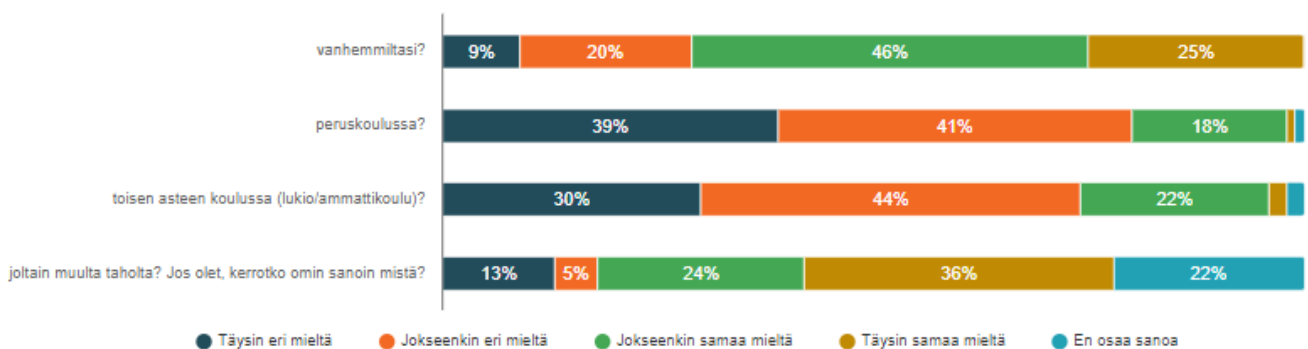
Kysymyksessä numero kaksi selvitin vastanneiden kokemuksia riittävästä talouskasvatuksesta eri tahojen osalta. Alla olevasta kuviosta nähdään, että kyselyyn vastanneet kokivat saaneensa riittävän talouskasvatuksen enemmän vanhemmiltaan kuin peruskoulusta tai toisen asteen koulusta. Vastanneista 25 % oli täysin samaa mieltä siitä, että ovat saaneet vanhemmilta riittävän talouskasvatuksen. Enemmistö

eli 46 % olivat jokseenkin samaa mieltä vanhempien antamasta riittävästä talouskasvatuksesta. Jokseenkin eri mieltä oli 20 % vastanneista ja täysin eri mieltä oli 9 % vastanneista. (KUVIO 4.)

Peruskoulun ja toisen asteen koulun tarjoamasta talouskasvatuksesta nähtiin päinvastaisia lukuja verrattuna vanhempien antamaan talouskasvatukseen. Peruskoulun ja toisen asteen koulun luvut olivat myös suhteellisen samaa luokkaa. Peruskoulun tarjoamasta riittävästä talouskasvatuksesta enemmistö oli täysin eri mieltä (39 %) tai jokseenkin eri mieltä (41 %). Vastanneista 18 % oli jokseenkin samaa mieltä, että peruskoulun talouskasvatus on ollut riittävä. Myös toisen asteen koulun osalta enemmistö oli täysin eri mieltä (30 %) tai jokseenkin eri mieltä (44 %) riittävästä talouskasvatuksesta. Vastanneista 22 % oli jokseenkin samaa mieltä toisen asteen tarjoamasta riittävästä talouskasvatuksesta. (KUVIO 4.)

Viimeisenä vaihtoehtona oli riittävän talouskasvatuksen saaminen joltain muulta taholta. Enemmistö eli 36 % vastanneista oli täysin samaa mieltä ja jokseenkin samaa mieltä oli 24 %. Jokseenkin eri mieltä olivat 5 % vastanneista ja täysin eri mieltä oli 13 % vastanneista. Joukkoon mahtui 22 %, jotka eivät osanneet vastata kysymykseen. Tästä seurasi avoin kysymys, johon vastaajat saivat vapaasti kertoa, miltä taholta ovat talouskasvatuksen saaneet. Vastauksissa toistui, että kyselyyn vastaajat ovat itseoppineet taloustaidot mm. kirjallisuuden, podcastien, sosiaalisen median tai verkkokurssien avulla. Osa vastaajista kertoi itseoppineensa taloustaidot kantapäähän kautta omista tai muiden virheistä. Muina tahoina, joilta ovat saaneet talouskasvatusta, mainittiin muut perheenjäsenet, ystävät, kummit, sosiaaliohjaaja ja työelämä. (KUVIO 4.)

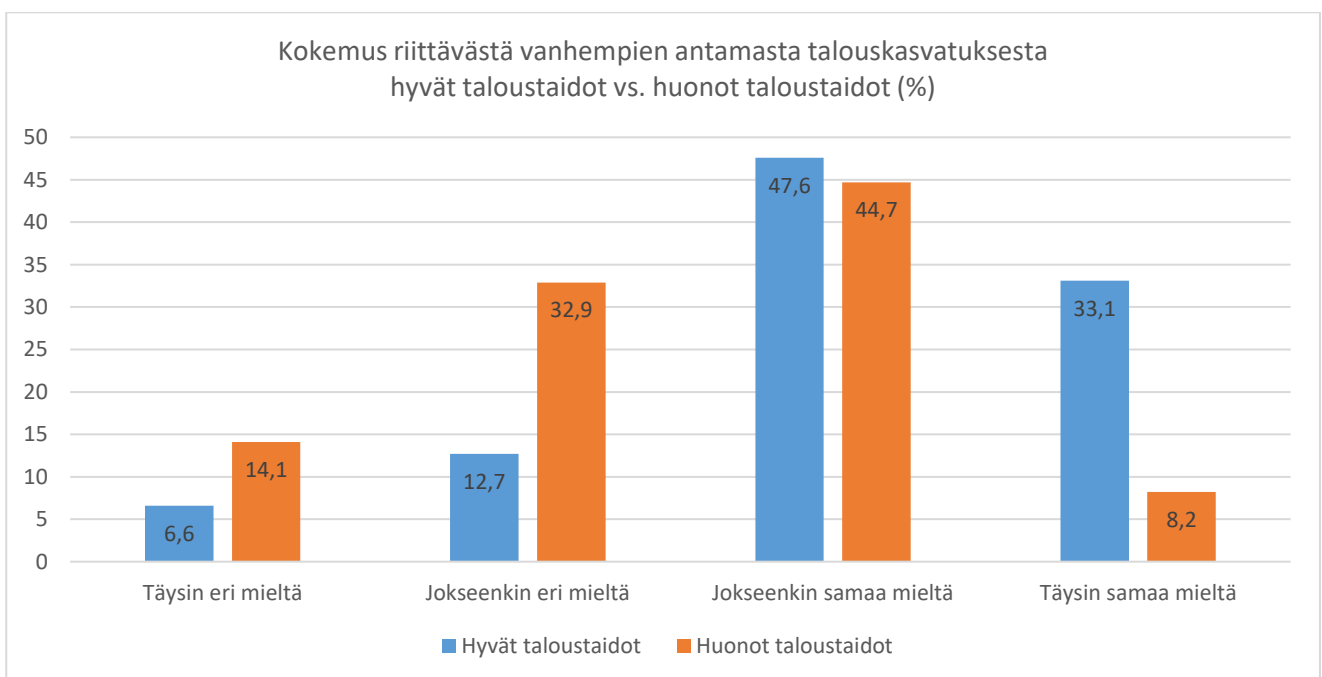
Koetko saaneesi riittävän talouskasvatuksen
Vastaajien määrä: 253

KUVIO 4. Talouskasvatus

Seuraavaksi selvitin, miten vanhempien antama talouskasvatus on vaikuttanut taloustaitoihin. Tässä tutkin sitä, ovatko vastanneet kokeneet riittäväksi vanhempien antaman talouskasvatuksen sekä miten se näkyy niillä, joilla on hyvät tai huonot taloustaidot. Kuviossa hyviin taloustaitoihin on jaoteltu ne, jotka

vastasivat ensimmäisessä kysymyksessä omaavansa hyvät tai erittäin hyvät taloustaidot. Huonoihin taloustaitoihin jaoteltiin ne, jotka vastasivat omaavansa erittäin huonot, huonot tai tyydyttävät taloustaidot. Alla olevasta kuviosta nähdään, että suurimmat erot nähtiin niiden välillä, jotka olivat vastanneet "Täysin samaa mieltä", sillä hyvien taloustaitojen omaavat olivat vastanneet tämän vastausvaihtoehdon 33,1 %, kun huonojen taloustaitojen omaavien osuus oli 8,2 %. Vastauksessa "Jokseenkin samaa mieltä" oli hyvien ja huonojen taloustaitojen osuus lähes yhtä suuri. "Jokseenkin eri mieltä" vastasi 32,9 % niistä, joilla on hyvät taloustaidot, kun huonojen taloustaitojen osuus oli 12,7 %. "Täysin eri mieltä" sai vähiten vastauksia, sillä hyvien taloustaitojen osuus oli 14,1 % ja huonojen taloustaitojen osuus 6,6 %. (KUVIO 5.)

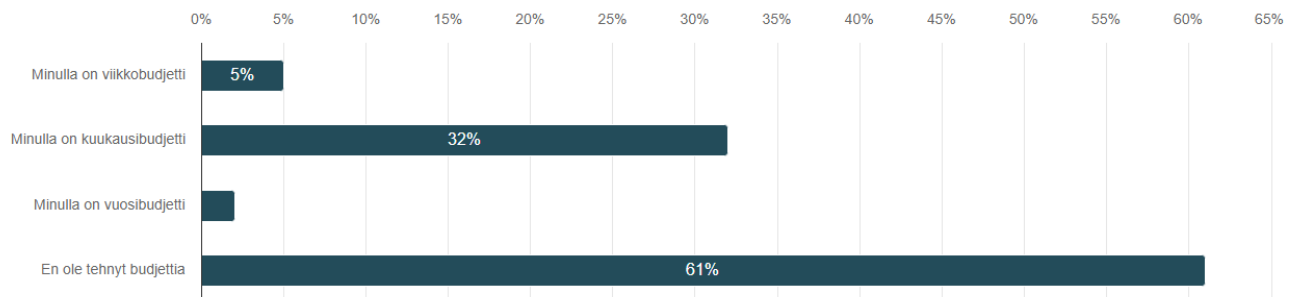
KUVIO 5. Vanhempien antama talouskasvatus vs. taloustaidot

Kolmannessa kysymyksessä selvitin, suunnittelevatko kyselyyn vastanneet rahankäyttöään. Rahankäyttöä suunnitteli suurin osa kyselyyn vastanneista eli 86 %, kun 14 % vastanneista ei suunnitellut rahankäyttöä. Vastaavat luvut nähtiin neljännessä kysymyksessä, kun selvitin, ovatko he tehneet koskaan laskelmia tuloistaan ja menoistaan. Vastanneista 85 % on tehnyt laskelmia tuloista ja menoista, kun taas 15 % ei ole tehnyt kyseisiä laskelmia. Viidennellä kysymyksellä halusin saada selville, suunnittelevatko opiskelijat menonsa tulojen mukaan. Kysymykseen vastanneista 78 % suunnittelee menot tulojen mukaan ja 22 % ei suunnittele menoja tulojen mukaan.

Viimeisenä taustatietona tiedustelin, onko kyselyyn vastanneilla budjettia. Alla olevasta kuviosta nähdään, että suurin osa eli 61 % vastasi, ettei heillä ole budjettia. Vastanneista 32 %:lla oli kuukausibudjetti, joka olikin suosituin budjetti. Viikkobudjetti ja vuosibudjetti saivat vähiten vastauksia, sillä niiden osuudet olivat vain 2–5 %. (KUVIO 6.)

Onko sinulla budjetti?

Vastaajien määrä: 254

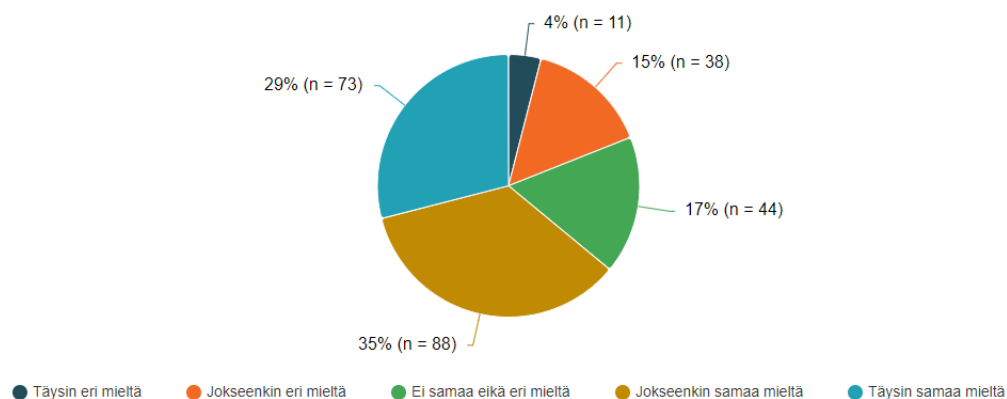
KUVIO 6. Budjetti

5.2 Persoona

Tässä osiossa tarkastelin persoonaan liittyviä aiheita kysymyksillä 7–9 (KUVIOT 7-9). Seitsemännessä kysymyksessä tiedustelin, onko rahan kuluttaminen helppoa. Vastaajista 29 % oli täysin samaa mieltä, että rahan kuluttaminen on helppoa. Suosituin vastausryhmä 35 % olivat sitä mieltä, että rahan kuluttaminen on jokseenkin helppoa. Vastanneista 17 % ei ollut samaa eikä eri mieltä ja 15 % oli jokseenkin eri mieltä. Vain 4 % oli täysin eri mieltä, että rahan kuluttaminen olisi helppoa. (KUVIO 7.)

Onko rahan kuluttaminen sinulle helppoa?

Vastaajien määrä: 254

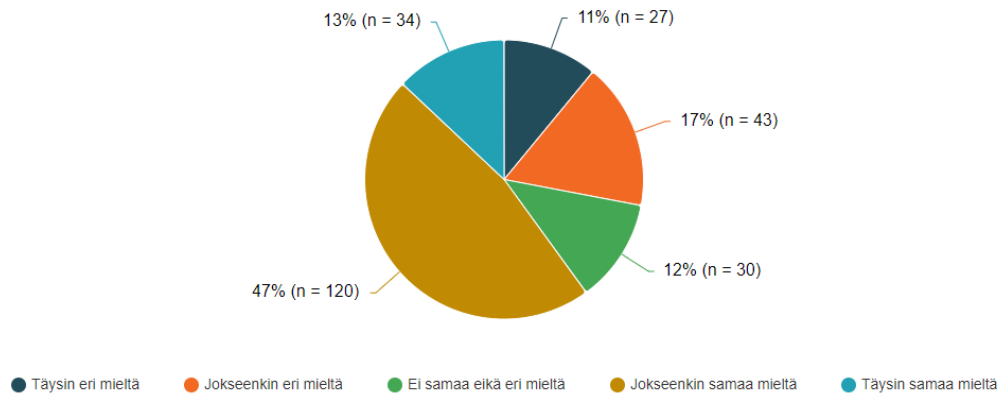

KUVIO 7. Rahan kuluttaminen

Kysymyksessä numero kahdeksan tiedustelin säästämisen helppoutta. Vastaajista 13 % oli täysin samaa mieltä, että säästäminen on helppoa. Lähes puolet vastanneista eli 47 % oli jokseenkin samaa mieltä. Ei

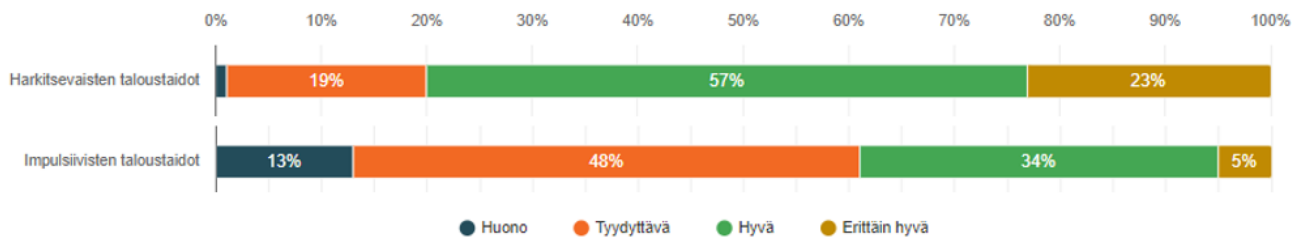
samaa eikä eri mieltä oli 12 % vastanneista ja jokseenkin eri mieltä oli 17 %. Täysin eri mieltä oli 11 % vastanneista. (KUVIO 8.)

Onko säästäminen sinulle helppoa?
Vastaaajien määrä: 254

KUVIO 8. Säästäminen

Viimeisessä persoonaan liittyvässä kysymyksessä tiedustelin, millaisia rahankäyttäjiä vastaajat kokevat olevansa enimmäkseen. Vastanneista 67 % koki olevansa harkitsevaisia rahankäyttäjiä, kun taas 33 % koki olevansa impulsiivisia rahankäyttäjiä. Alla olevasta kuviosta nähdään, että harkitsevaiset rahankäyttäjät ovat kokeneet omaavansa pääosin hyvät taloustaidot 57 %, kun impulsiivisilla rahankäyttäjillä taloustaidot ovat pääosin tyydyttävät 48 % (KUVIO 9).

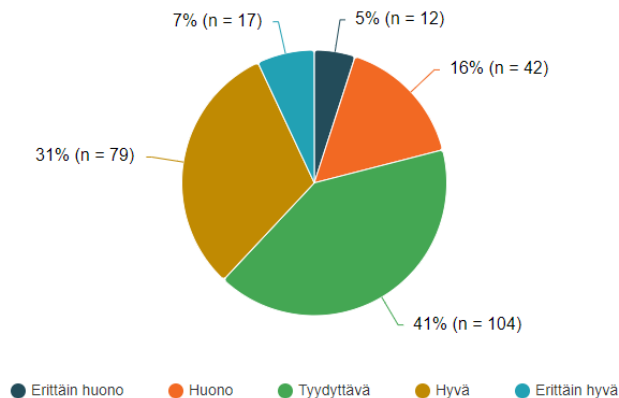
KUVIO 9. Harkitsevaisten ja impulsiivisten taloustaidot

5.3 Taloudellinen tilanne

Kolmannessa osiossa tiedustelin vastaajien taloudellista tilannetta kysymyksillä 10–12 (KUVIOT 10–12). Kysymyksessä numero 10 tiedustelin, millaisena kyselyyn vastaajat pitävät tämänhetkistä taloudellista tilannetta. Alla olevasta kuviosta nähdään, että suurin osa eli 41 % vastanneista koki tämänhetkisen taloudellisen tilanteen tyydyttäväksi. Vastanneista 31 % koki taloudellisen tilanteen hyväksi ja 16 %

koki taloudellisen tilanteen huonoksi. Erittäin huono tai erittäin hyvä taloustilanne olivat pienellä määrällä vastanneista eli 5–7 %. (KUVIO 10.)

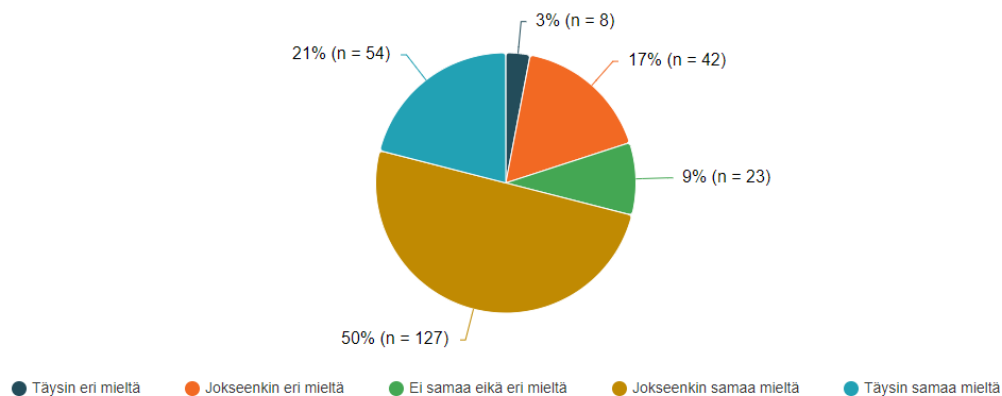
Millaisena pidät tämänhetkistä taloudellista tilannettasi?
Vastaajien määrä: 254

KUVIO 10. Taloudellinen tilanne

Kysymyksellä numero 11 selvitin, kokevatko kyselyyn vastaajat hallitsevansa taloutensa riittävän hyvin. Suurin osa eli 50 % koki olevansa jokseenkin samaa mieltä, että pystyvät hallitsemaan talouttaan riittävän hyvin. Täysin samaa mieltä oli 21 %, jokseenkin eri mieltä oli 17 % ja ei samaa eikä eri mieltä oli 9 % vastanneista. (KUVIO 11.)

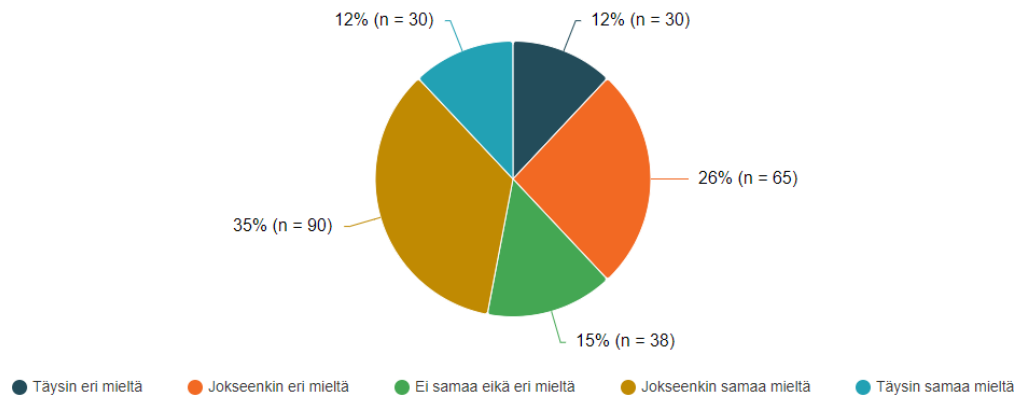
Koetko, että pystyt hallitsemaan talouttasi riittävän hyvin?
Vastaajien määrä: 254

KUVIO 11. Talouden hallinta

Kysymyksellä numero 12 halusin selvittää, ovatko vastaajat huolissaan taloudellisesta tilanteestaan. Alla olevasta kuviosta nähdään, että vastanneista 12 % oli täysin samaa mieltä, että he ovat huolissaan taloudellisesta tilanteestaan. Jokseenkin samaa mieltä oli 35 %, ei samaa eikä eri mieltä oli 15 % vastanneista, jokseenkin eri mieltä oli 26 % vastanneista ja täysin eri mieltä oli 12 % vastanneista. (KUVIO 12.)

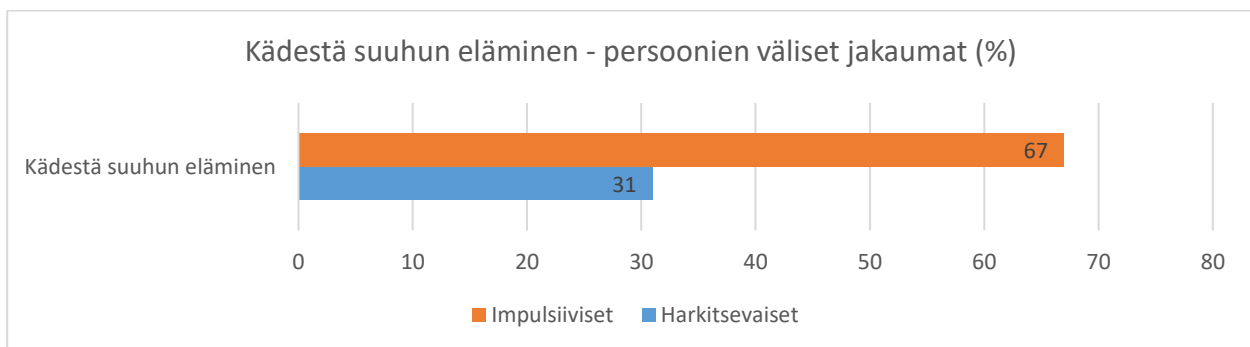
Oletko huolissasi taloudellisesta tilanteestasi?
Vastaajien määrä: 253

KUVIO 12. Huoli taloudellisesta tilanteesta

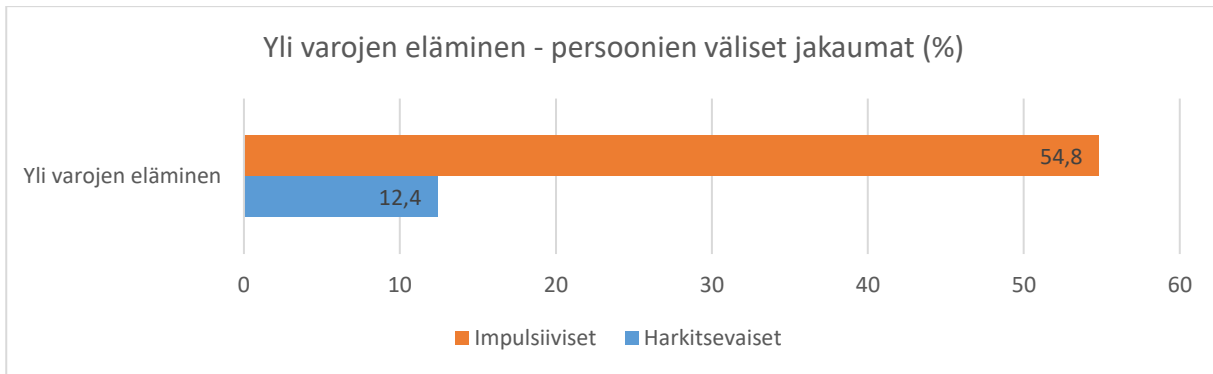
5.4 Rahakäyttätyminen

Neljännessä osiossa tiedustelin vastaajien rahakäyttätymistä kysymyksillä 13–21 (KUVIOT 13-18). Rahakäyttätymisen ensimmäinen kysymys ja koko kyselyn kolmastoista kysymys koski kädestä suuhun elämistä eli menevätkö tulot elämiseen kokonaan niin, ettei rahaa saa säästöön. Tulosten perusteella vastanneista 43 % elää kädestä suuhun, kun taas 57 % saa säästettyä. Suurin osa koki kädestä suuhun elämisen henkisesti raskaaksi. Impulsiivisten rahankäyttäjien osuus ”kyllä” vastanneista oli 67 %, kun harkitsevaisten rahankäyttäjien osuus oli 31 % (KUVIO 13).

KUVIO 13. Kädestä suuhun eläminen

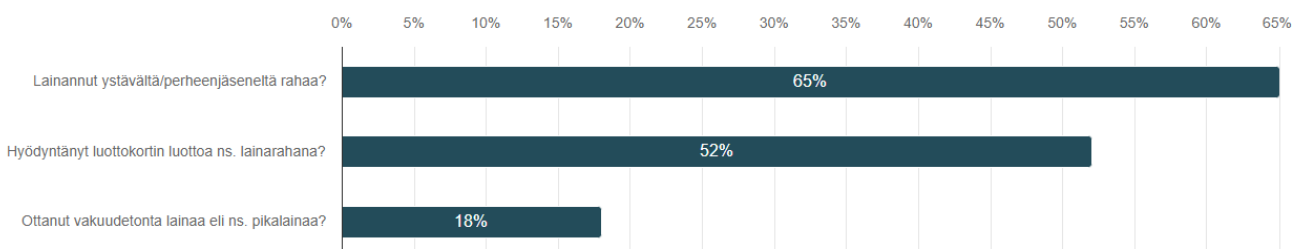
Seuraavaksi selvitin, kuinka moni elää yli varojensa eli tulot eivät riitä, ja sen vuoksi joutuu mahdollisesti turvautumaan lainarahaan. Vastanneista enemmistö eli 74 % ei elä yli varojensa, kun taas 26 % elää yli varojen. Impulsiivisten rahankäyttäjien osuus ”kyllä” vastanneista oli 54,8 %, kun harkitsevaisten rahankäyttäjien osuus oli 12,4 % (KUVIO 14).

KUVIO 14. Yli varojen eläminen

Kysymyksellä numero 16 halusin saada tarkempaa tietoa siitä, millaiseen lainarahaan turvaututaan yli varojen elämisen yhteydessä. Tämä kysymys oli tarkoitettu niille, jotka vastasivat kysymykseen numero 15 ”kyllä”. Tässä kysymyksessä vastaajien määrä oli 62 kappaletta ja osa on vastannut useamman kuin yhden vaihtoehdon. Vastanneista 65 % on lainannut ystävältä tai perheenjäseneltä rahaa tällaisessa tilanteessa. Vastanneista 52 % eli on hyödyntänyt luottokortin luottoa niin sanottuna lainarahana. Vakuudetonta lainaa eli pikalainaa on ottanut 18 % vastanneista. (KUVIO 15.)

Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen Kyllä, oletko:
 Vastaajien määrä: 62, valittujen vastausten lukumäärä: 83

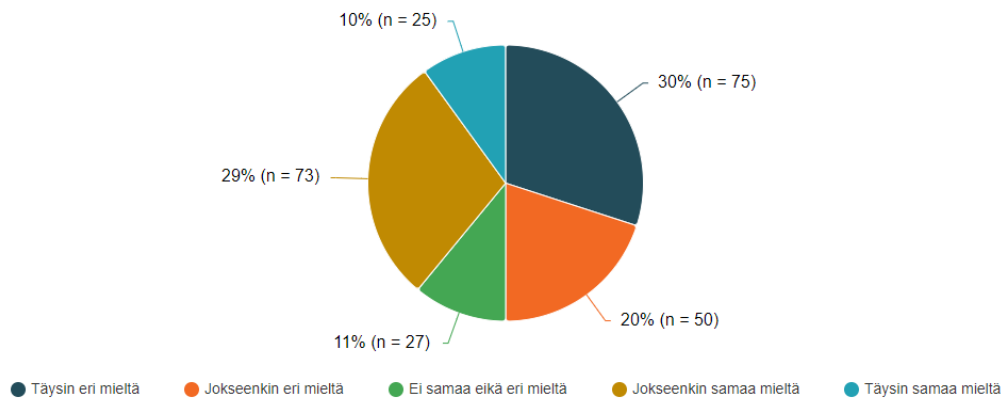
KUVIO 15. Lainaraha

Seuraavaksi selvitin, pystyvätkö kyselyyn vastaajat huolehtimaan ajallaan sovitun maksun tietyn maksutavan osalta (osamaksu tai osta nyt, maksa myöhemmin). Enemmistö vastanneista 93 % ilmoitti pystyvänsä huolehtimaan maksut ajallaan. Vastanneista 7 % ei pysty huolehtimaan. Tämän kysymyksen vastausprosentti (n=207) oli alhaisin kaikista yleisistä kysymyksistä. Seuraavaksi kysyin, ovatko kyselyyn vastaajat tietoisia, paljonko heillä kuluu kuukaudessa rahaa jatkuviin kuukausitilauksiin. Enemmistö eli 87 % vastasi, että ovat tietoisia rahasummasta, joka menee jatkuviin kuukausitilauksiin. Vastanneista 13 % ei olleet tietoisia.

Kysymyksessä numero 19 kysyin, onko sosiaalinen media aiheuttanut kulutuspaineita. Puolet vastanneista oli asian suhteen eri mieltä, sillä 30 % vastanneista olivat täysin eri mieltä ja 20 % vastanneista olivat jokseenkin eri mieltä. Sosiaalinen media on aiheuttanut osalle vastanneista kulutuspaineita, sillä

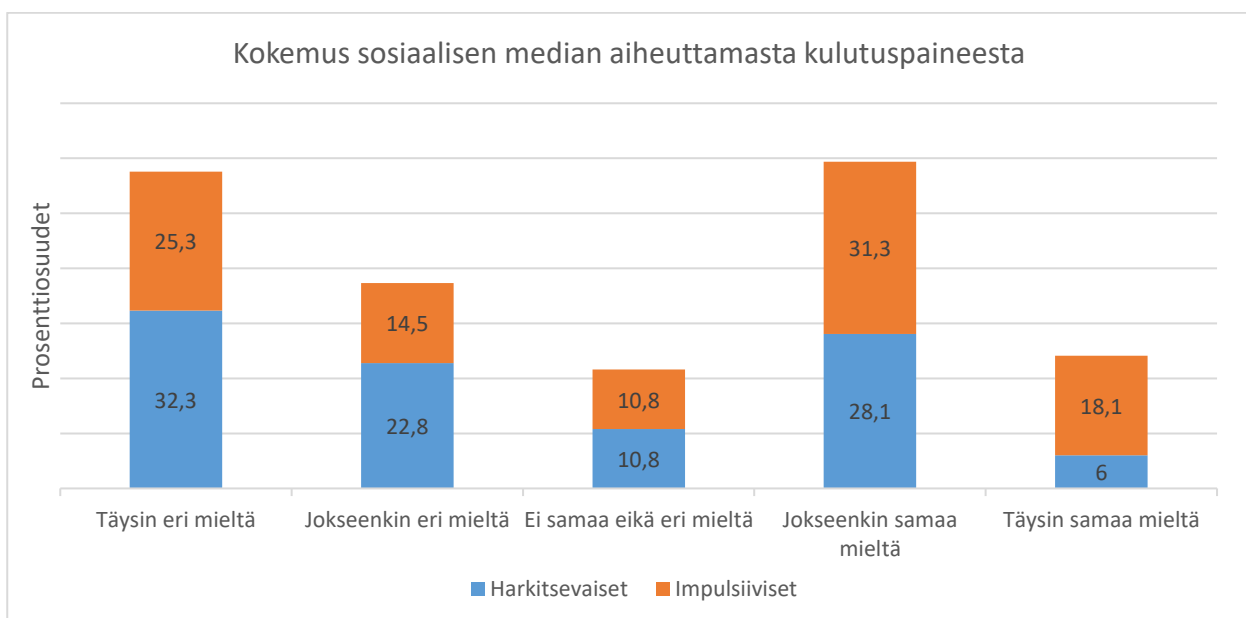
10 % oli täysin samaa mieltä ja 29 % oli jokseenkin samaa mieltä. Ei samaa eikä eri mieltä oli 11 % vastanneista. (KUVIO 16.)

Onko sosiaalinen media aiheuttanut sinulle kulutuspainetta?
Vastaajien määrä: 250

KUVIO 16. Sosiaalinen media

Alla olevassa kuviossa on tarkasteltu, missä määrin harkitsevaiset ja impulsiiviset henkilöt ovat kokeneet sosiaalisen median aiheuttamaa kulutuspainetta. Suurimmat erot nähtiin niiden välillä, jotka olivat vastanneet ”Täysin samaa mieltä”, sillä impulsiivisista henkilöistä oli tämän vastausvaihtoehdon valinnut 18,1 %, kun harkitsevaisten osuus oli vain 6 %. Kuviosta nähdään, että harkitsevaisten osuus ”Täysin eri mieltä” ja ”Jokseenkin eri mieltä” oli suurempi kuin impulsiivisten henkilöiden. (KUVIO 17.)

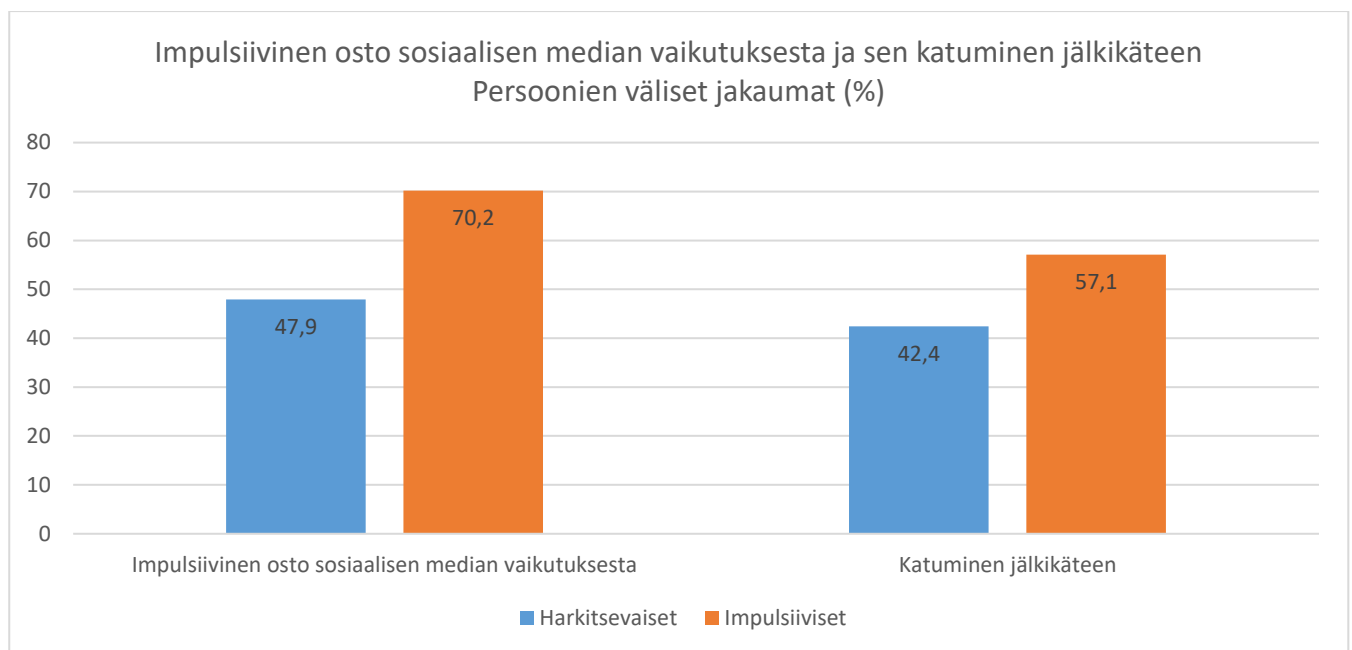

KUVIO 17. Kokemus sosiaalisen median kulutuspainesta

Kysymyksessä numero 20 selvitin, ovatko kyselyyn vastanneet tehneet impulsiivisen oston sosiaalisen median vaikutuksesta. Vastanneista 55 % on tehnyt impulsiivisen oston ja 45 % ei ole tehnyt impulsiivista ostoa sosiaalisen median vaikutuksesta. Seuraava kysymys oli tarkoitettu niille, jotka vastasivat

”kyllä” edeltävään kysymykseen impulsiivisesta ostosta sosiaalisen median vaikutuksesta. Tässä kysymyksessä kysyin, ovatko kyselyyn vastaajat katuneet impulsiivista ostoa jälkikäteen, ja vastausten perusteella noin puolet oli katunut impulsiivista ostoa jälkeensä.

Tarkastelin edellä mainittuja asioita tarkemmin harkitsevaisten ja impulsiivisten henkilöiden osalta. Alla oleva kuvio näyttää, että impulsiivista henkilöistä 70,2 % on tehnyt impulsiivisen oston sosiaalisen median vaikutuksesta, kun harkitsevaisten henkilöiden osuus oli 47,9 %. Impulsiivisista henkilöistä 57,1 % on katunut jälkikäteen kyseistä ostoa, kun harkitsevaisista katui 42,4 %. (KUVIO 18.)

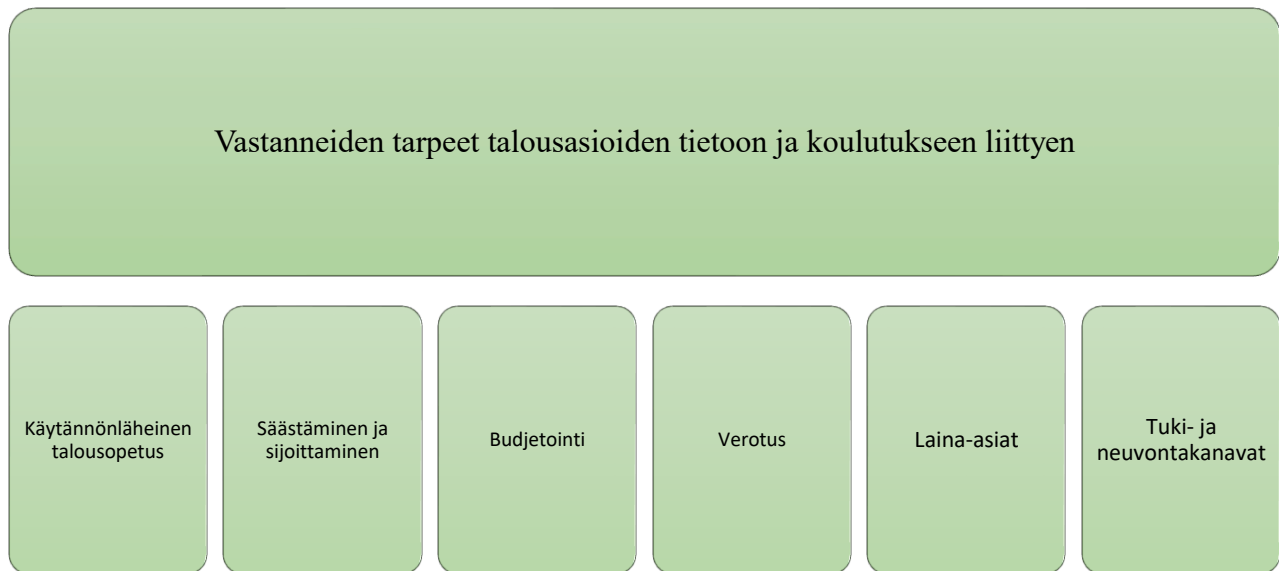

KUVIO 18. Impulsiivinen ostos sosiaalisen median vaikutuksesta

5.5 Tulevaisuuden näkymät

Viimeisessä osiossa selvitin kyselyyn vastanneiden tulevaisuuden näkymiä kysymyksillä 22–24. Kysymyksessä numero 22 kysyin, uskovatko kyselyyn vastaajat, että he pystyvät parantamaan taloudenhallintataitojaan lähitulevaisuudessa. Vastanneista suurin osa eli 91 % uskoo tähän, kun 9 % vastanneista eivät usko. Lähes vastaavat luvut nähtiin kysymyksessä numero 23, kun kysyin, luottavatko kyselyyn vastaajat, että heidän taloudellinen tilanteensa tulee paranemaan lähitulevaisuudessa. Vastanneista 88 % luottaa siihen, kun taas 12 % ei luota.

Koko kyselyn viimeisen kysymyksen toteutin avoimena kysymyksenä: ”Millaista tietoa tai koulutusta kaipaavat talousasioissa?”. Tämä tarkoitti sitä, että vastaajat saivat kertoa omin sanoin ajatuksiaan aiheeseen liittyen. Kysymys keräsi vastauksia yhteensä 94 kappaletta, mikä on 37 % kyselyyn vastanneista. Vastauksissa toistuivat tietyt teemat (KUVIO 19).

KUVIO 19. Tarpeet tietoon ja koulutukseen liittyen

Yllä olevaan kuvioon liittyen tiedon ja koulutuksen tarpeiden ajankohtaisuus vaihteli. Monet kysymykseen vastanneista vastasivat tämänhetkisen tarpeen mukaan. Toiset puhuivat siitä, että tämänhetkinen taloudellinen tilanne ja siihen liittyvät tiedot ja taidot ovat tasapainossa, mutta näin ei ole ollut välttämättä aina. Vastauksista kävi ilmi, että aihe puhuttelee sekä herättää paljon ajatuksia ja tunteita, oli tämänhetkinen taloudellinen tilanne mikä tahansa. Vastanneiden mielestä talousasioihin liittyvä tieto ja koulutus ovat jääneet ei-toivotusti vähäiseksi. (KUVIO 19.)

Vastauksissa toistuivat, että peruskouluissa, toisen asteen oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa on opetettu talousasioita liian vähän, ja jotkut eivät ole saaneet tällaista opetusta lainkaan. Vastaajat kaipaavat realistisempaa ja monipuolisempaa talousopetusta, joka jatkuu läpi opiskeluiden koulusta riippumatta. Konkreettisia esimerkkejä erilaisista tilanteista kaivattiin esimerkiksi rahan hallinnasta ja oman asunnon ostamisesta. Lisäksi kaivattiin tietoa sosiaalisen median vaikutuksesta ostokäyttäytymiseen, osamaksuun tai uhkapelaamiseen liittyvistä riskeistä, pikalainoihin liittyvistä vaaroista, yli varojen elämisen vaikutuksesta omaan elämään tai siitä, mitä tapahtuu, jos menettää luottotiedot. (KUVIO 19.)

Säästäminen ja sijoittaminen olivat mainittuna suurimmassa osassa avoimista vastauksista ja näihin kaivattiin konkreettista apua tällä hetkellä. Tarkemmin ottaen vastauksissa mainittiin muun muassa pitkäaikainen säästäminen ja suunnittelu, konkreettinen oppi siitä, miten säästäminen ja sijoittaminen vaikuttavat omaan elämään, millainen rahankäyttö luo varallisuutta ja mikä heikentää sitä, mihin kannattaa investoida sekä miten varautua huonompiin taloudellisiin ajanjaksoihin. (KUVIO 19.)

Myös budjetointiin moni kaipaa vinkkejä ja opastusta. Muutama totesi, että etenkin omilleen muuttaessa tai palkkatuloihin siirryttäessä olisi budjetoinnista ollut hyötyä. Osa totesi, että edelleen tänä päivänä olisi hyödyllistä osata budjetoida arjen menoja esimerkiksi kuukausibudjetin avulla. Vastauksista kävi ilmi, että vaikka budjetin olisi laatinut, on toisilla siinä pysyminen haastavaa eli apua tarvittaisiin realistisen budjetin luomiseen ja sen toteuttamiseen. (KUVIO 19.)

Apua kaivattiin myös taloudellisen tilanteen muuttuessa esimerkiksi omilleen muutettaessa, opiskeltaessa, työttömäksi jäätyä tai sairauden kohdatessa. Tarkemmin ottaen vastanneet haluavat tietää, mitä näissä tilanteissa pitää ottaa huomioon, mihin rahaa silloin kuluu, mistä ja miten rahaa voi sillä hetkellä saada tai ansaita ja mistä ylipäättään voi saada apua. (KUVIO 19.)

Useimmat kaipaavat apua myös verotukseen ja verosuunnitteluun sekä lainojen korkojen ymmärtämiseen. Vastanneet kokivat, että näitä aiheita ei ole riittävästi opetettu lapsuudessa ja nuoruudessa, ja edelleen aikuisiällä nämä aiheet ovat haastavia. Ehdotuksina oli, että apuna voisivat olla erilaiset tukikanavat ja ammattilaisten ilmainen neuvonta esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Kysymyksen 24 avoimet vastaukset toivat ilmi, että yhteiskuntaamme kaivataan yleisesti enemmän rahapuhetta, jotta rahaan ja taloudenhallintaan liittyvät teemat eivät olisi tabu. (KUVIO 19.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa käsitellään aineiston pohjalta saatuja tuloksia ja vastauksia opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää nuorten aikuisten taloustaitoja ja taloudenhallintaan liittyviä haasteita, jotka kohdistuivat Centria-ammattikorkeakoulun opiskelijoihin. Kyselyyn vastasi 254 opiskelijaa, mutta todellinen vastausprosentti jää epäselväksi, sillä kysely osoitettiin 20–35-vuotiaille nuorille aikuisille, mutta koska sähköpostiviesti lähetettiin kaikille Centrian opiskelijoille, ei tarkka ikäjakauma ole tiedossa. Lisäksi kysely on toteutettu ainoastaan suomen kielellä, vaikka Centria-ammattikorkeakoulussa on paljon kansainvälisiä opiskelijoita. Näin ollen todellisen kohderyhmän määrä jää pimentoon eikä tutkimuksen tuloksia voida yleistää.

Kyselytutkimuksen mukaan Centria-ammattikorkeakoulun nuoret aikuiset opiskelijat kokevat, että heillä on hyvät taloudelliset taidot. Suurin osa suunnittelee rahankäyttöä, pystyy huolehtimaan osamaksu tai osta nyt, maksa myöhemmin -maksutapojen ajallaan maksamisesta ja ovat tietoisia siitä, paljonko rahaa kuluu jatkuviin kuukausitulauksiin. Opiskelijoista enemmistö kokee, että he pystyvät hallitsemaan omaa talouttaan riittävän hyvin ja tätä tukee se, että enemmistölle oli helppoa sekä säästää että kuluttaa rahaa. Heillä on myös optimistinen asenne tulevaisuutta kohtaan, sillä he luottavat, että taloudellinen tilanne tulee paranemaan lähitulevaisuudessa ja samalla he uskovat, että pystyvät parantamaan taloudenhallintataitojaan.

Erilaisia haasteita kuitenkin oli. Vaikka suurin osa oli sitä mieltä, että he ovat saaneet riittävän talouskasvatuksen vanhemmiltaan, on joukossa merkittävä määrä niitä, jotka eivät ole näin kokeneet. Heikoimmat tulokset nähtiin peruskoulun ja toisen asteen koulun talouskasvatuksen kokemisen osalta. Aiemmin talouskasvatusta on leimannut hiljaisuus eikä rahasta puhuttu lasten kuullen (Nätkin & Sahlgren 2023, 13). Talouskasvatus alkoi näkyä peruskouluissa 1970-luvulla, jolloin painottuminen oli harmitsevaisuudessa sekä säästäväisyydessä. (Kortesalmi & Autio 2019, 591.) Suppea talouskasvatus ja rahapuheen vähäisyys ovat vaikuttaneet vanhempiemme talouskasvatukseen ja tämä voi jatkua ylisukupolvisena.

Ylisukupolvisuuden katkaiseminen on mahdollista, mikäli on itseoppinut taloustaitoja niin kuin merkittävä määrä on tehnyt tutkimuksen mukaan. Sukupolvitutkimuksissa on havaittu, että sukupolvien välinen jatkuvuus ilmenee toistamisen tai kumoamisen muodossa (Thompson 2005, 32–33; Kempainen 2001). Joko tehdään samalla tavalla kuin edellinen sukupolvi tai sitten muutetaan tietoisesti suuntaa,

mikäli on koettu vääryyttä jonkin tietyn asian suhteen. Rahakyselyyn perustuvan tutkimuksen mukaan joillakin on jäänyt traumaattiset muistot lapsuudessa kuulleesta rahapuheesta, kun lapsi kuuli vanhempien riitelevän tai purkavan ahdistusta liittyen velkoihin ja konkurssiin. Ilmeni myös, että välillä säästäväisyys koettiin ahdistavana, mikäli rahasta pihistettiin ja kitsasteltiin. (Nätkin & Sahlgren 2023, 13–14.)

Tässä tutkimuksessa vertailtiin harkitsevaisten ja impulsiivisten henkilöiden kokemuksia rahaan liittyen ja sitä, onko persoonalla vaikutusta vai ovatko taloudelliset taidot riippuvaisia kasvatuksesta. Harkitsevaiset rahankäyttäjät kokivat omaavansa paremmat taloustaidot ja kokivat saaneensa paremman talouskasvatuksen kuin impulsiiviset rahankäyttäjät. Ennen talouskasvatus painottui harkitsevaisuuteen, joten voi olla, että tuolloin paitsioon jäivät impulsiivisemmat rahankäyttäjät. Tässä nähdään ylisukupolvisuuden vaikutus, jolloin impulsiivisten henkilöiden kokema heikko talouskasvatus on jatkunut sukupolvelta toiselle.

Harkitsevaisten paremmat taloustaidot näkyvät konkreettisesti siten, että harkitsevaiset suunnittelivat rahankäyttöä tarkemmin, olivat säästeliäämpiä eivätkä osanneet kuluttaa niin helposti kuin impulsiiviset henkilöt. Impulsiivisten henkilöiden kokemukset rahankäytöstä voi olla johtuvaa talouskasvatuksesta sekä persoonasta ja asenteesta. Rahakyselyyn perustuvan tutkimuksen mukaan lapsuudenkodin ilmapiiri ja rahankäyttötavat ovat vaikuttaneet siihen, millaisen rahankäytön asenteen on omaksunut (Nätkin & Sahlgren 2023, 14). Kuitenkin impulsiivisten henkilöiden heräteostosten motiivina on emotionio ja nautinto. Ostokset eivät perustu faktoihin ja järkeen, eikä niillä välttämättä ole suurempaa tarkoitusta. Impulsiiviset ostajat tarttuvat tarjouksiin ja kokevat ostohetkellä löytämisen iloa. (Huumo, Kaitosalmi, Tuomisto, Kavenius & Tikkanen 2019, 22–21.) Tämä nähtiin myös sosiaalisen median aiheuttamassa kulutuspainneessa, sillä impulsiiviset henkilöt kokivat todennäköisemmin kulutuspainetta ja tekivät ostoksen, jota katuivat myöhemmin. Näin ollen, vaikka talouskasvatus olisi ollut kunnossa, on jokainen ihminen kuitenkin oma persoonansa ja se on aina toimintojen taustalla.

Monilla kyselyyn vastanneista oli huoli taloudellisesta tilanteestaan. Onko johtuvaa vallitsevasta maailmantilanteesta tai rahan merkityksen muuttumisesta, sillä lähes puolet vastanneista elävät niin sanotusti kädestä suuhun eli tulot menevät elämiseen eikä rahaa saa säästöön. Joukossa oli sekä impulsiivisia rahankäyttäjiä, mutta myös harkitsevaisia rahankäyttäjiä. Vallitseva maailmantilanne on kurittanut kotitalouksia, sillä viime vuosien inflaatio, korkojen nousu ja asuntomarkkinoiden myllerrys ovat koetelleet kotitalouksia riippuen tuloista, asumisen muodosta, kulutustottumuksista ja varallisuudesta. Kustannusten noustessa ja ostovoiman heikentyessä moni kotitalous joutuu laskemaan menonsa entistä tarkemmin.

(Kananoja, Korhonen, Kuusisto, Nieminen & Soinne 2023.) Ennen COVID-19-pandemian alkamista tutkittiin Lowellin Maksukykytutkimuksella suomalaisten rahankäyttöä ja selvisi, että luotosta on tullut suomalaisille normaali tapa rahoittaa kulutusta ja samalla säästäminen on vähentynyt. (Argillander 2020.) Suomessa kotitalouksien säästämisaste on laskenut vuodesta 2010 alkaen eli kotitaloudet ovat kerryttäneet enemmän velkaa suhteessa käytettäviin tuloihin vuosina 2010–2017 eikä kuitenkaan alhaisista koroista huolimatta aineellista varallisuutta ole kerrytetty samaa tahtia (Silvo 2018). Emme voi siis syyttää pelkästään vallitsevaa maailmantilannetta, että on jouduttu tilanteeseen, jossa moni suomalainen elää kädestä suuhun. Tällainen elämäntyyli käy myös henkisesti raskaaksi, kuten kyselytutkimuksen vastauksista kävi ilmi.

Tilanteessa, jossa elää yli varojensa eli tulot eivät riitä ja joutuu turvautumaan lainarahaan, oli vastanneista noin neljännes. Enimmäkseen henkilöt olivat impulsiivisia rahankäyttäjiä, mutta mukana oli myös joukko harkitsevaisia rahankäyttäjiä. Kun tulot eivät ole riittäneet, ovat henkilöt lainanneet rahaa enimmäkseen läheisiltä tai käyttäneet luottokortin luottoa niin sanottuna lainarahana, kuin ottaneet pikalainaa.

Rahan lainaaminen läheiseltä voi olla kasvanut hyödykkeiden hintojen noustessa tai äkillisen elämäntilanteen vuoksi, kuten työttömäksi jäädessä tai avioeron tullessa. Taustalla voi olla myös peliriippuvuudesta aiheutuvia rahaongelmia, joista eivät läheisetkään tiedä. Rahan lainaaminen on aina riski, vaikka kyseessä olisi läheinen henkilö, sillä eteen voi tulla tilanteita, jolloin joutuu itse rahan lainaajana taloudelliseen ahdinkoon. (Sipinen 2022.) Vaikuttaisi siltä, että vastanneet eivät koe suurta häpeää talousvaikeuksistaan, sillä he ovat pystyneet puhumaan asiasta läheisilleen, mikä on hieno asia, sillä avointa rahapuhetta tarvitaan yhä enemmän. Paras kuitenkin olisi, jos läheiseltä rahan lainaamisen sijaan talousongelmista voisi keskustella yhdessä läheisen kanssa ja selvittää, voiko tilanteessa olla jotenkin muuten avuksi ja pohtia erilaisia keinoja hakea apua. Se palvelisi niin talousvaikeuksissa olevaa kuin läheistä että heidän keskinäistä suhdettaan.

Suurin osa kyselyyn vastanneista ei ole tehnyt budjettia, vaikka se on yksi konkreettisin taloudenhallinnan keino, ja siitä hyötyvät kaikki – tuloista riippumatta (Bluestep 2023). Moni kyselyyn vastanneista koki tarvitsevansa tietoa ja vinkkejä, ja se olisikin ensiarvoisen tärkeää, jotta nuoret aikuiset osaisivat luoda realistisen budjetin, jossa pysyä. Kaiken kaikkiaan ihmiset kaipaavat mielenkiintoisia ja helposti lähestyttäviä käytännön esimerkkejä taloudenhallintaan liittyen, jotka tulisi olla ikätasoon nähden sopivaa ja mielenkiintoista.

Centria Allegro voi olla merkittävänä tekijänä edesauttamassa alueen nuorten aikuisten parempia taloustaitoja hankkeen avulla. Tällainen hanke voisi edesauttaa ihmisten hyvinvointia ja resilienssiä työelämässä monella eri osa-alueella. Taloudenhallinnan ongelmat nimittäin aiheuttavat ihmisille stressiä ja taloudenhallinnan ongelmien pitkittyessä voi sairastuttaa vakavammin (Blomgren, Maunula, Hiilamo 2014, 258, 260).

6.1. Pohdinta

Aloitin opinnäytetyöprosessin lokakuussa 2023 pohtimalla sopivaa aihetta. Minulle oli selvää, että haluan kirjoittaa aiheesta, joka oikeasti kiinnostaa minua ja saa innostumaan. Pienen pohdinnan jälkeen keksin aiheeksi nuorten aikuisten taloustaidot ja taloudenhallinnan haasteet. Työni puolesta näen erilaisia taloudellisia tilanteita, ja minua on aina kiinnostanut, mitä taustalla on ja miten tilanteeseen on jouduttu. Olen huomannut, että tietynlainen kuluttaminen elämäntyylinä on tullut tavalliseksi monenkin elämässä ja elämistään rahoitetaan luotolla. Tämä on erittäin huolestuttavaa ja aiheuttaa todellisia ongelmia monellakin eri saralla. Tässä opinnäytetyössä halusin tukia, kuinka paljon tätä todellisuudessa on. Ehdotin aihetta opettajalleni ja pian sopivaksi toimeksiantajaksi löytyi Centria Allegro 2021–2024.

Teorian kirjoittamisen aloitin tammikuussa 2024. Olin todella innoissani kirjoittamisesta ja uppouduin tekemiseen luottavaisella mielellä. Sain aiheesta paljon hyvää palautetta tutuilta ja pian oivalsin, että aihe on todella tärkeä. Täytyy myöntää, että olin alun perin ajatellut tekeväni opinnäytetyön mahdollisimman vähällä työllä, sillä oma elämäni oli opinnäytetyön kirjoittamisen ajankohtana kiireinen. Teoriaa kirjoittaessani ja palautetta saadessani ymmärsin, että tähän työhön haluan panostaa.

Kevät kului opinnäytetyötä tehdessä huhtikuuhun 2024 saakka. Kirjoittamisprosessi sisälsi iloa ja lopulta mielenkiintoa, mutta toisinaan myös turhautumista ja suurta stressiä. Vaikeinta opinnäytetyön prosessissa olivat aikataululliset asiat. Samanaikaisesti tein muun muassa päivätyötä ja harrastin, joten välillä koin suurta stressiä opinnäytetyön kirjoittamisesta, sillä tuntui, ettei aika tai jaksaminen aina riittänyt. Yksi hyödyllisimmistä opeista oli kalenterimerkintöjen tekeminen, sillä sen avulla sain rytmitettyä kirjoittamista tehokkaammaksi ja sitä kautta mukavammaksi.

Palkitsevinta oli nähdä kyselytutkimuksen vastaukset. Olin tyytyväinen lopulliseen vastausmäärään ja siihen, että vastauksia tuli rehellisesti laidasta laitaan. Yllätyin iloisesti etenkin viimeisen avoimen kysymyksen vastausmäärästä, joka oli 94 kappaletta pitkien selitysten kera. Tämä kertoi siitä, että aihe on tärkeä ja se herättää paljon erilaisia ajatuksia ja tunteita ihmisten keskuudessa.

Kaiken kaikkiaan olen todella tyytyväinen opinnäytetyöhöni. Tämä prosessi tarjosi haastetta ja opetti paljon uutta niin kirjoittamisesta, analysoinnista kuin minusta itsestäni. Sain hyviä vinkkejä opinnäytetyön ohjaajaltani esimerkiksi kirjoittamistyyliini liittyen, sillä ensimmäinen versio teoriasta oli kankea ja töksähtelevä. Palautteen jälkeen sain pidennettyä lauseita ja huomasin itsekkin, että tekstin lukeminen oli huomattavasti mukavampaa kuin aiemmin. Voisin koska tahansa aloittaa uuden projektin, sillä nyt tiedän, miten tämä prosessi sujuu ja kirjoittaminen olisi todennäköisesti mutkattomampaa.

Toivon, että opinnäytetyölläni on merkitystä, ja että toimeksiantajani voi hyötyä tästä tulevissa projekteissaan. Näen aiheen suhteen ja sen kehittämiseen liittyen suuria mahdollisuuksia.

7 YHTEENVETO

Opinnäytetyössä tarkasteltiin Centria-ammattikorkeakoulun nuorten aikuisten 20–35-vuotiaiden kokemuksia taloustaidoistaan ja taloudenhallinnan haasteistaan. Teoriaosuus käsitteli taloustaitojen peruskäsitteitä eli sitä, mistä talousosaaminen koostuu, digitalisaation myötä muuttunutta rahan merkitystä, vanhempien ja peruskoulun osuutta talouskasvatuksessa, rahan hallinnasta yleisesti ja sitä, miten persoona vaikuttaa rahan käyttöön. Teoriaosuudessa käsiteltiin myös taloudenhallinnan haasteita, joissa tekijöinä olivat sosiaalinen media, joka voi vaikuttaa ostokäyttäytymiseen sekä yli varojen eläminen, joka on tänä päivänä huolestuttavan yleistä. Lisäksi teoriaosuudessa keskusteltiin ennalta ehkäisevistä toiminna taloudenhallinnan haasteiden osalta ja toimijoina olivat budjetointi, avoin rahapuhe sekä positiivinen luottotietorekisteri.

Opinnäytetyö toteutettiin kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena kyselytutkimuksen avulla. Tutkimuksen pääasiallisina tuloksina olivat seuraavat. Opiskelijat kokivat, että heillä on hyvät taloustaidot ja heillä on optimistinen ajattelu tulevaisuuden taloudellista tilannetta kohtaan. Harkitsevaisten ja impulsiivisten rahankäyttäjien välillä eroavaisuuksia oli siinä, miten he käyttävät ja säästävät rahaa sekä millaisen talouskasvatuksen he ovat kokeneet saaneensa. Talouskasvatuksesta riippumatta persoona on toimintojen takana ja esimerkiksi sosiaalinen media vaikutti etenkin impulsiivisten henkilöiden ostokäyttäytymiseen negatiivisesti. Vaikka kyselyyn vastanneet kokivat omaavansa hyvät taloustaidot, suhteellisen yleistä oli kädestä suuhun eläminen ja sitä tapahtui niin impulsiivisilla kuin harkitsevaisilla rahan käyttäjillä. Noin neljännes vastanneista kertoi elävänsä yli varojen eli he joutuvat turvautumaan lainarahaan selvittääkseen arjen kustannuksista. Tämä kertoo jotain siitä, miten tavalliseksi ihmiset kokevat lainan ottamisen nykypäivänä. Moni koki kuitenkin tarvitsevansa apua taloudenhallintaan liittyvissä aiheissa.

LÄHTEET

- Airaksinen, O. 2022. *Rahaviikko tuo talousoppeja kouluihin tällä viikolla*. Taloustaito. Saatavissa: <https://www.taloustaito.fi/nuoret-ja-raha/rahaviikko-tuo-talousoppeja-kouluihin-talla-viikolla/#8959f82b>. Viitattu 10.1.2024.
- Argillander, V. 2020. *Yhä useampi suomalainen rahoittaa kulutustaan luotolla*. Lowell Focus. Saatavissa: <https://focus.lowell.fi/yha-useampi-suomalainen-rahoittaa-kulutustaan-luotolla>. Viitattu 22.4.2024.
- Atkinson, A & Messy, F-A. 2012. Measuring financial literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions* 15. DOI: 10.1787/5k9csfs90fr4-en
- Aulasmaa, M. 2024. *Sinulle myönnetyt luotot näkyvät pian uudessa palvelussa – mukana niin autolainat, luottokortit kuin osamaksutkin*. Yle. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20071902>. Viitattu 19.3.2024.
- Bank al Etihad. 2024. *How social media affects our spending habits*. Medium. Saatavissa: <https://medium.com/bank-al-etihad/how-social-media-affects-our-spending-habits-a7fe86a8ba2e>. Viitattu 18.2.2024.
- Bennett, K. 2023. *From Posts to Overspending: Is Social Media Wrecking Your Finances? Expert Tips for Saving and Resisting Impulse Splurges*. Bankrate. Saatavissa: <https://www.bankrate.com/banking/is-social-media-to-blame-for-unrealistic-money-expectations/>. Viitattu 6.2.2024.
- Blomgren, J., Maunula, N. & Hiilamo, H. 2014. Sairastuttaako velka? 15 vuoden seurantatutkimus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(3). 245–263. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/116221>. Viitattu 3.4.2024.
- Bluestep. 2023. *Oman talouden budjetointi – näin laadit henkilökohtaisen budjetin*. Saatavissa: <https://www.bluestep.fi/talousvinkit/artikkelit/oman-talouden-budjetointi-nain-laadit-henkilokohtaisen-budjetin/>. Viitattu 3.3.2024.
- Cigliano, O. 2022. *What’s Your Money Personality Type? It’s More Complicated Than You Think*. Elite Daily. Saatavissa: <https://www.elitedaily.com/lifestyle/whats-a-money-personality-5-financial-types>. Viitattu 6.4.2024.
- Danske Bank. 2023. *Näin raha puhututtaa suomalaisissa kodeissa – ”Avoin rahapuhe on avain taloudelliseen mielenrauhaan”*. STT Info. Saatavissa: <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70044024/nain-raha-puhuttaa-suomalaisissa-kodeissa-avoin-rahapuhe-on-avain-taloudelliseen-mielenrauhaan?publishId=65472256&lang=fi>. Viitattu 6.3.2024.
- Ferratum. 2024. *Kotitalouden budjetti on taloudellisen tasapainon avain*. Saatavissa: <https://www.ferratumbank.fi/blog/kotitalouden-budjetti>. Viitattu 3.3.2024.
- Hallipelto, A. 2021. *Taloulosaaminen 2020-luvulla*. Helsinki: Tietosanoma / Art House Oy.
- Hanhinen, H. 2020. *Kotiin uutta ja kaunista, vaikka vain lohduksi? Korona ajaa ihmisen hakemaan mielihyvää uusista asioista ja se on välillä hyväksi, sanoo tutkija*. Yle. Saatavissa:

<https://yle.fi/a/3-11631704>. Viitattu 6.2.2024.

Havia, P., Lappalainen, V. & Rinta-Loppi, A. 2014. *Erilainen ote omaan talouteen*. Helsinki: Talentum.

Helne, T. & Hirvilammi, T. 2021. *Puristuksissa? Nuoret ja kestävän hyvinvoinnin ehdot*. Helsinki: Kela

Hovinen, E. 2024. *Mikä on positiivinen luottotietorekisteri?* OP Media. Saatavissa: <https://www.op-media.fi/omat-rahmat/mika-on-positiivinen-luottotietorekisteri/>. Viitattu 18.3.2024.

Hultkrantz, J. & Masalin, B. 2007. *Elämäsi rahat*. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Huumo, E., Kaitosalmi, K., Tuomisto, T., Kavenius, N. & Tikkanen, S. 2019. *Fiksu kuluttaminen Suomessa – Motivaatioprofiilit apuna liiketoiminnan suunnittelussa*. Sitran selvityksiä 144.

Hyvönen, E. 2020. *Kuluttaja- ja talouskasvatusta vai uusi taloustieto -oppiaine?* Kulma -blogi. Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Saatavissa: <https://kulma.kkv.fi/2019/06/20/kuluttaja-ja-taloukasvatusta-vai-uusi-taloustieto-oppiaine/>. Viitattu 10.3.2024.

Intrum. 2023. *European Consumer Payment Report 2023 – Suomi*. Raportti.

Kaakinen, H. *Digitalisaatio arjessa mukana jo nyt?* Saatavissa: <https://net.centria.fi/digitalisaatio-arjessa-mukana-jo-nyt/>. Viitattu 7.4.2024.

Kallunki, V. 2016. Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyys ja luottamus tulevaisuuden taloudelliseen pärjäämiseen. Julkaisussa S Myllyniemi. *Arjen jäljillä: Nuorisobarometri 2015*, 151–161.

Kalmi, P., Vaahtoniemi, S., Raijas, A., Ranta, M. & Ruuskanen, O-P. Buturak, G. 2023. Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 119(4), 285–303.

Kananen, J. 2015. *Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananoja, H., Korhonen, M., Kuusisto, T., Nieminen, K. & Soinne, K. 2023. *Inflaatio ja korkojen nousu kurittaneet kotitalouksia – miltä tilanne näyttää esimerkkiperheiden näkökulmasta?* Tilastokeskus. Saatavissa: <https://www2.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/inflaatio-ja-korkojen-nousu-kurittaneet-kotitalouksia-milta-tilanne-nayttaa-esimerkkiperheiden-nakokulmasta/>. Viitattu 21.4.2024.

Kemppainen, J. 2001. *Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Korttesalmi, M. & Autio, M. 2019. Talous- ja kuluttajakasvatus talousosaamisen mahdollistajana. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 115(4), 588–603.

Lappeteläinen, H. 2023. *Huonosta rahatilanteesta kannattaa kertoa vain luottoystävälle, mutta ihan jokaiselle ei tarvitse avautua, neuvoo psykoterapeutti*. Yle. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20054716>. Viitattu 19.3.2024.

Lou, C. & Kim, H. 2019. Fancying the New Rich and Famous? Explicating the Roles of Influencer Content, Credibility, and Parental Mediation in Adolescents' Parasocial Relationship, Materialism, and

purchase Intentions. *Frontiers in Psychology*; 10: 2567. Saatavissa: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02567>. Viitattu 13.4.2024

Majamaa, K., Sarasoja, L. & Rantala, K. 2017. Viime vuosien muutokset vakavissa velkaongelmissa. Analyysi velkomustuomoista. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(6), 676–686. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/135270>. Viitattu 25.3.2024.

Mason, P. & Gordon, M. 2011. *Ei raha puussa kasva!* Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.

Metro Community Development. *5 types of spenders*. Saatavissa: <https://metrocommunitydevelopment.com/5-types-of-spenders/>. Viitattu 12.3.2024.

MTV Uutiset. 2023. *Kyselytutkimus paljastaa: Rahasta puhuminen on suomalaisille epämukavaa – ”Ei historiallisesti ole ollut sopivaa”*. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kyselytutkimus-paljastaa-rahasta-puhuminen-on-suomalaisille-epamukavaa-ei-historiallisesti-ole-ollut-sopivaa/8751946#gs.69hksj>. Viitattu 23.3.2024.

Nyt. 2023. *Taloustaidot ovat tulevaisuuden taitoja – Taloussankari-kilpailu on nyt merkityksellisempi kuin koskaan aiemmin*. Saatavissa: <https://nuortennyt.fi/taloustaidot-ovat-tulevaisuuden-taitoja-taloussankari-kilpailu-on-nyt-merkityksellisempi-kuin-koskaan-aiemmin/>. Viitattu 10.1.2024.

Nätkin, R. Sahlgren, L. 2023. ”Velka on rumaa sanoi momma” – Ylisukupolvinen talouskasvatus perheissä. *Kasvatus & Aika* 17 (2), 5–22.

OECD. 2017. *PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic, Financial Literacy and Collaborative Problem Solving*. Revised edition. Saatavissa: <https://www.oecd.org/education/pisa-2015-assessment-and-analytical-framework-9789264281820-en.htm>. Viitattu: 9.3.2024.

OECD. 2020. *Recommendation of the Council on Financial Literacy*. Saatavissa: <https://www.oecd.org/finance/OECD-Recommendation-on-Financial-Literacy.htm>. Viitattu 9.3.2024.

Oksanen, A., Aaltonen, M. & Rantala, K. 2015. Determinants of Debt Problems in a Nordic Welfare State: a Finnish Register-Based Study. *Journal of Consumer Policy* 38(3), 229–246.

Oksanen, A., Aaltonen, M. & Rantala, K. 2016. Debt problems and life transitions: a register-based panel study of Finnish young people. *Journal of Youth Studies* 19(9), 1183–1203.

Oksanen, A., Aaltonen, M., Majamaa, K. & Rantala, K. 2017. Debt problems, home-leaving, and boomeranging: a register-based perspective on economic consequences of moving away from parental home. *International Journal of Consumer Studies* 41(3), 340–352.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2023. *PISA 2022: Osaaminen heikentynyt Suomessa ja lähes kaikissa muissa OECD-maissa*. Saatavissa: <https://okm.fi/-/pisa-2022-osaaminen-heikentynyt-suomessa-ja-lahes-kaikissa-muissa-oecd-maissa>. Viitattu 10.3.2024.

Opetushallitus. *Oman talouden hallinta ja suunnittelu*. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oman-talouden-hallinta-ja-suunnittelu>. Viitattu 10.3.2024.

- Pekkarinen, E. 2016. Arjen- ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheessä – lastensuojelun näkökulma. Julkaisussa S Myllyniemi. *Arjen jäljillä: Nuorisobarometri 2015*, 171–172.
- Peura-Kapanen, L., Aalto, K. & Lehtinen, A-R. Järvinen, R. 2016. *Ylivelkaantumisen ehkäisy ja hoidon tehostaminen*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79587>. Viitattu 25.3.2024.
- Raijas, A. 2020. *Tukea talousasioiden opetukseen kouluissa*. Kulma -blogi. Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Saatavissa: <https://kulma.kkv.fi/2020/09/22/tukea-talousasioiden-opetukseen-kouluissa/>. Viitattu 10.3.2024.
- Sammalisto, S. & Asunmaa, A. 2021. *Viisas pääsee vähemmällä taloudessakin*. Helsinki: Kauppakamari
- Sekki, S. & Autio, M. 2020. Arkilähtöinen kotitalousneuvonta ja -kasvatus nuorten siirtymävaiheiden tukena. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 21, 9–38.
- Silvo, A. 2018. *Elävätkö suomalaiset yli varojensa?* Euro & Talous. Saatavissa: <https://www.eurojalous.fi/fi/2018/5/elavatko-suomalaiset-yli-varojensa/>. Viitattu 28.4.2024.
- Sipinen, H. 2022. *Vippasiko kaverisi sinulta rahaa? Se voi olla paha hälytysmerkki – ”Jarrut äkkiä päälle”*. Iltalehti. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/raha-nyt/a/1afb1178-b4a0-4a1f-b6b6-b21efa372aae>. Viitattu 22.4.2024.
- Smith, L. 2023. *5 Money Personality Types: Which One Are You?* Investopedia. Saatavissa: <https://www.investopedia.com/articles/basics/07/money-personality.asp>. Viitattu 6.4.2024.
- Summarum. *Yli varojen eläminen*. Saatavissa: <https://www.summarum.fi/velka-ja-talousoapas/yli-varojen-elaminen/>. Viitattu 23.3.2024.
- Suomen Pankki. 2021. *Visio: Suomalaisten talousosaaminen maailman parasta vuonna 2030*. Saatavissa: <https://www.suomenpankki.fi/fi/media-ja-julkaisut/tiedotteet/2021/visio-suomalaisten-talousoosaaminen-maailman-parasta-vuonna-2030/>. Viitattu 10.3.2024.
- Suomen Pankki. 2019. *Talouslukutaito korostuu maksamisen murroksessa*. Saatavissa: <https://www.suomenpankki.fi/fi/media-ja-julkaisut/puheet-ja-haastattelut/2019/talouslukutaito-korostuu-maksamisen-murroksessa/>. Viitattu 10.3.2024.
- Suomen Pankki. *Talousoasaamishanke*. Saatavissa: <https://www.suomenpankki.fi/talousoasaamishanke/>. Viitattu 10.3.2024.
- Säästöpankki. 2023. *Tahdotko vaurastua? Korjaa ensimmäisenä sisäinen raha-asenteesi – se vaikuttaa rahatilanteeseesi yllättävällä tavalla*. Saatavissa: <https://www.saastopankki.fi/fi-fi/media/ajankoh- taista/2023/01/tahdotko-vaurastua-korjaa-ensimmaisena-sisainen-rahaasenteesi-se-vaikuttaa-rahatilanteeseesi-yllatta>. Viitattu 19.3.2024.
- Takuusäätiö. *Miten puhua rahasta?* Saatavissa: <https://www.takuusaatio.fi/hallitserahojasi/raha-eri-elamantilanteissa/miten-puhua-rahasta/>. Viitattu 8.3.2024.

- Telanne, M. 1997. Sisäinen motivaatio – Muutamia teoreettisia ja empiirisiä havaintoja. *Hallinnon tutkimus* Vol 16 Nro 3. 237–245.
- Thompson, P. 2005. *Family Myth, Models, and Denials in the Shaping of Individual Life Pats*. Teoksessa D. Bertaux & P. Thompson (toim.), *Between Generations. Family Models, Myths and Memories*. With a new introduction by the editors. Memory and Narrative series. New Brunswick & London: Transaction Publishers, 13–38.
- Tuominen, J., Rantala, E., Reinikainen, H. & Wilska, T-A. 2023. Modern-Day Socialization Agents: The Connection Between Social Media Influencers, Materialism, and Purchase Intentions of Finnish Young People. *The Journal of Social Media in Society Spring 2023*, Vol. 12, No. 1, 21–48.
- Vero. 2023. *Valmisteilla oleva rekisteri ehkäisee kotitalouksien ylivelkaantumista*. Saatavissa: <https://www.vero.fi/positiivinenluottotietorekisteri/tietoa-rekisterista/>. Viitattu 18.3.2024.
- Vilka, H. 2021a. *Näin onnistut opinnäytetyössä: Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilka, H. 2021b. *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- VNK. 2011. *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, Hallituksen julkaisusarja 1.
- VNK. 2023. *Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma*. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Vuollet, A-M. 2023. *Älykellolla maksaminen on niin helppoa, että se hämärtää nuorten käsitystä rahasta*. Yle. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20018837>. Viitattu 19.3.2024.
- Wilska, T-A. 2020. *Digitalisaatio asettaa uusia haasteita talousosaamiselle*. Martat. Hallitse rahojasi. Saatavissa: https://www.martat.fi/wp-content/uploads/2020/11/Hallitserahojasi_Nuoret.pdf. Viitattu 5.2.2024.

Kyselyn saatekirje

Hei!

Kirjoitan opinnäytetyötä aiheesta "Nuorten aikuisten taloustaidot ja taloudenhallinnan haasteet". Osana opinnäytetyötä toteutan anonyymillä kyselyn Centrian opiskelijoille. **Kysely on suunnattu 20–35-vuotiaille nuorille aikuisille.** Tavoitteena on saada käsitys nuorten aikuisten tämänhetkisistä taloustaidoista ja ongelmista liittyen taloudenhallintaan. Näiden lisäksi haluan selvittää, kokevatko nuoret aikuiset saaneensa riittävän talouskasvatuksen, onko persoonalla vaikutusta taloudenhallintaan, missä määrin tapahtuu yli varojen elämistä ja luoko sosiaalinen media taloudellisia paineita.

Ystävällisesti pyydän, että käyttäisit lyhyen hetken päivästäsi ja vastaisit anonyymisti lyhyeen kyselyyni. Kaikki vastaukset ovat todella arvokkaita.

Kiitos jo etukäteen ja mukavaa kevään jatkoa!

Sofia Kujala

Kyselytutkimuksen kysymyspohja

Tausta

1. Kuinka hyvänä pidät taloustaitojasi? (asteikko)
2. Koetko saaneesi riittävän talouskasvatuksen (asteikko)
 - a. vanhemmiltasi?
 - b. peruskoulussa?
 - c. toisen asteen koulussa (lukio/ammattikoulu)?
 - d. joltain muulta taholta? Jos olet, kerrotko omin sanoin mistä?
3. Suunnitteletko rahankäyttöäsi?
4. Oletko koskaan tehnyt laskelmia tuloista ja menoista?
5. Suunnitteletko menosi tulojesi mukaan?
6. Onko sinulla budjetti?
 - a. minulla on viikkobudjetti
 - b. minulla on kuukausibudjetti
 - c. minulla on vuosibudjetti
 - d. en ole tehnyt budjettia

Persoonaa

7. Onko rahan kuluttaminen sinulle helppoa? (asteikko)
8. Onko säästäminen sinulle helppoa? (asteikko)
9. Millainen rahankäyttäjä koet olevasi enimmäkseen?
 - a. impulsiivinen
 - b. harkitsevainen

Taloudellinen tilanne

10. Kuinka hyvänä pidät tämänhetkistä taloudellista tilannettasi? (asteikko)
11. Koetko, että pystyt hallitsemaan talouttasi riittävän hyvin? (asteikko)
12. Oletko huolissasi taloudellisesta tilanteestasi? (asteikko)
13. Elätkö ns. kädestä suuhun eli tulosi menevät elämiseen etkä saa rahaa säästöön?
14. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen Kyllä, koetko tällaisen elämäntyylin henkisesti raskaaksi? (asteikko)
15. Elätkö yli varojen eli tulosi eivät riitä ja joudut ehkä turvautumaan lainarahaan?
16. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen Kyllä, oletko:
 - a. lainannut ystävältä/perheenjäseneltä rahaa?
 - b. hyödyntänyt luottokortin luottoa ns. lainarahana?
 - c. ottanut vakuudetonta lainaa eli ns. pikalainaa?

Rahakäyttäytyminen

17. Mikäli käytät osamaksu tai osta nyt, maksa myöhemmin -maksutapoja, pystytkö huolehtimaan, että maksat sovitun summan ajallaan?
18. Oletko tietoinen, paljonko sinulla menee kuukaudessa rahaa jatkuviin kuukausitilauksiin?
19. Onko sosiaalinen media aiheuttanut sinulle kulutuspaineita? (asteikko)
20. Oletko tehnyt impulsiivisen oston sosiaalisen median vaikutuksesta?
21. Mikäli vastasit edelliseen Kyllä, oletko katunut impulsiivista ostoa jälkikäteen?

Tulevaisuuden näkymät

22. Uskotko, että pystyt parantamaan taloudenhallintataitojasi lähitulevaisuudessa?
23. Luotatko, että taloudellinen tilanteesi tulee paranemaan lähitulevaisuudessa?
24. Millaista tietoa tai koulutusta kaipaavat talousasioissa? (avoin kysymys)